

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

University of Gothenburg
Institutionen för Globala Studier
School of Global Studies

**Återkomsten av djungelns lag-
om svensk arbetarrörelse och
prekariatet**

Clara Ekström
Bachelor Thesis in International Relations
Examensarbete i Internationella Relationer
Handledare: Hans Abrahamsson
HT 2015
Antal ord: 16 934

Abstract

Hobbe's Leviathan has not only proved important for the theory of International Relations. This explorative study suggests that Hobbe's experiences from the British civil war (1648-51), "bellum omnium contra omnes", and the role he gave Leviathan are of vital importance in order to understand the emerging situation on domestic labor markets, in this thesis illustrated by the case of the Swedish labor market. The neoliberal policy pursued during the last decades has implied an erosion of the social contract upon which Leviathan based its legitimacy and has subsequently put in danger social order, social cohesion and social sustainability. Traditionally the labor movement has been relatively unified. However, this is far from the reality of today. Standing (2013) describes a rise of what he calls the precariat - the new dangerous class. While the United Nations-system has moved towards a discourse where Responsibility to Protect (R2P) and Human Rights are the utmost security object, this essay argues that it is possible to say that the labor market on the national level has made a return to the phase of anarchy and law of the jungle. The development is contradictory: on one hand R2P is the new paradigm, genetic enhancement and vendettas are objectionable and on the other hand is the law of the jungle the ideal of the free labor market.

The main theoretical perspective is the emerging new social class in the Swedish labor market, the precariat, which constitutes the red line through the essay. Qualitative interviews are the method of this study. The people interviewed all work for central organizations: the worker's educational association, union confederations, Gothenburg's municipality management, Crossroads, the Social Service Center and the Swedish Social Insurance Agency. The aim of this study is to appose whether the chosen informants believe that a rise of a precariat is happening in Sweden or not, as well as if this would risk to shatter the labor movement and in that case which consequences this would have on the unions' collective battle and bargaining position. In addition is the question about the fact that a large group in the labor market does not have a union voice that represents them addressed. Finally, Polanyi's second movement is discussed, and the possibilities for such a movement if a unified class struggle no longer exists.

None of the information provided by the interviewed disproves Standings theory. From their perspectives, it is possible to say that there is a rise of the precariat in Sweden. The focus on flexibility from the employers' perspective causes a war of everyone against everyone among the workers. Employers may not only see flexibility as a necessity due to market forces, it may also be an effective tool for weakening the labor movement.

Tack

Framförallt vill jag rikta mitt tack till min handledare Hans Abrahamsson. Tack för den värme, omtanke och kunskap som Du gett mig.

Därtill vill jag tacka de personer som ställt upp och blivit intervjuade i denna uppsats. Tusen tack för den kunskap Ni förmedlat och för det varma välkomnande som Ni mött mig med.

Till morfar, för att berättelserna om din generation är helt annorlunda - samt till de vars liv har inspirerat mig att vilja veta mer.

Innehållsförteckning

Abstract	2
Tack	3
1. Inledning.....	5
1.1. Problemformulering och Bakgrund.....	5
1.1.2. Varför utgör detta ett problem?.....	7
1.2. Syfte och frågeställningar.....	8
1.3. Avgränsningar	9
1.4. Uppsatsens disposition	10
2. Teori.....	11
2.1. Teorival.....	11
2.1.1. Hettne	11
2.1.2. Standing och Prekariatet	12
2.1.2.1. Kritik mot Standing.....	15
2.1.3. Karl Polanyis andra rörelse	16
2.1.4. Hobbes och realismen	17
2.2. Alternativa teorier.....	18
2.3. Tidigare forskning	18
3. Metod	20
3.1. Metodval.....	20
3.2. Intervjuer och forskningsetik.....	20
3.2.1. Urval av informanter	20
3.2.2. Forskningsetik och genomförande av intervjuer.....	22
3.3. Hermeneutik	24
4. Resultat och analys.....	26
4.1. Definition av prekariatet.....	26
4.2. Är prekariatet på framväxt i Sverige?.....	27
4.2.1. Diskussion.....	29
4.3. Riskerar en sådan framväxt att splittra arbetarrörelsen?	30
5. Slutsatser	40
6. Referenslista.....	44
Bilagor	47
Bilaga 1: Informanterna.....	48
Bilaga 2: Frågeguide 1.....	49
Bilaga 3: Frågeguide 2.....	51
Bilaga 4: Diagram.....	54

1. Inledning

1.1. Problemformulering och Bakgrund

En viktig utgångspunkt för den realistiska skolan inom ämnesområdet Internationella Relationer har varit Hobbes tes om anarki mellan stater, där det råder kaos och alla är i krig mot alla, *bellum omnium contra omnes*. Inom staten råder däremot ordning, stabilitet och hierarki, något som skapas av att individen ger upp en del av sin autonomi för att få skydd av den allsmäktige men legitima staten (Leviathan). Denna realistiska skolbildning inom internationella relationer har på senare tid kommit att utmanas av såväl liberala teorier som socialkonstruktivistiska, poststrukturella och postkoloniala teorier. (Devetak, Burke & George, 2012) Samtidigt har Hobbes tankar kring effekterna av en frånvarande stat som skyddar människor från att slita strupen av varandra (djungelns lag) åter aktualiserats på nationell nivå. Detta tar sig inte minst uttryck på den inhemska arbetsmarknaden.

Den liberala teorin, som ofta förknippas med ekonomi, arbetsmarknaden och marknadskrafter, har även en motsvarighet inom forskningsfältet internationella relationer. Den globala arbetsmarknaden är ett fenomen som sträcker sig bortom den nationella sfären och vars implikationer på internationella relationer är mångdimensionella. (Ibid) Om vi ser till den traditionella bilden av arbetsmarknaden framställs en bild av en klasskamp mellan arbetare och arbetsgivare- en bild som såväl Marx som arbetarrörelsen skildrar. I Karl Polanyis termer utgör arbetarrörelsen en viktig del i en motkraft, en *second movement*, mot det neoliberala paradigmet (Polanyi, 2012). Arbetarrörelsen har varit relativt enhetlig; arbetarförfattare har gett litterära skildringar av arbetarnas levnadsvillkor, fackföreningar har organiserat och företrätt arbetstagarnas intressen och första maj har ofta¹ utgjort ett fredligt forum för demonstrationer.

Denna bild är långt ifrån dagens verklighet. De globala förädlingskedjornas krav på flexibilitet har ökat konkurrensen, splittrat arbetarrörelsen, bidragit till försämrade arbetsvillkor och tudelat arbetsmarknaden. Standing (2013) beskriver hur denna utveckling medfört framväxten av vad han kallar prekariatet, den nya farliga klassen. Prekariatet består av en brokig skara människor. En gemensam faktor är att samtliga arbetar under osäkra anställningsvillkor. De står därmed ofta utanför delar av fackets sociala skyddsmekanismer. Det kan gälla anställda vid bemanningsföretag, arbetslösa, svartarbetare samt de som går mellan visstidsanställningar eller kontraktsanställningar

¹ Ådalshändelserna utgör ett undantag till denna fredlighet.

och inte uppfyller kraven för facklig a-kassa. De asiatiska bärplockarna som arbetar på svarta kontrakt i Norrlands skogar är ett aktuellt exempel på förhållanden där reglerna som reglerar arbetsvillkoren i Sverige inte gäller. Kvinnorna som arbetar inom sexindustrin eller som svartarbetare någonstans i Sverige eller omvärlden är ett annat exempel. De ungdomar som aldrig kommit ut på arbetsmarknaden eller som har arbetat vid bemanningsföretag och får arbeta i så korta tidsperioder i taget att de inte är berättigade till facklig a-kassa utgör ett tredje exempel. De är ofta anställda en period för att vara arbetslösa nästa och vet därmed inte med säkerhet om de kan betala hyra och räkningar i framtiden eller inte. De högtbildade journalister som inte kan se en fast anställning i sikte utgör ett annat aktuellt exempel som visar på att den framväxande nya klassen inte enbart består av lågutbildade utan handlar om olika yrkeskategorier som utsätts för ökad internationell konkurrens och som tvingas leva i en allt mer otrygg och osäker tillvaro (Standing, 2013).

I dagens globala ekonomi påverkas således även den svenska arbetsmarknaden i allra högsta grad av den globala politiska ekonomin. Huruvida Standings teori passar in på den svenska utvecklingen är därmed en högaktuell fråga. Framförallt gäller det Standings fokus på att prekariatet tillhör låglönesektorn. Visserligen är det i Sverige vanligt med bemanningsföretag, där risken för att inte ha arbete är hög, men å andra sidan är bemanningsarbeten ofta mer välbetalda än vanliga tjänster. Likaså har Migrationsverket ändrat i reglerna kring arbetstillstånd för utomeuropeiska bärplockare, vilket har lett till att företagen måste se till att deras anställda är kollektivanslutna och får en minimilön på 13 000 kr i månaden (Migrationsverket, 2015). Endast 2 % av arbetskraften i Sverige tillhör låglönesektorer, vilket kan jämföras med Tysklands 17-20 %. För svensk del skulle problemet i så fall snarare gälla den allt större svårigheten att få en tillsvidareanställning. Fackföreningar kämpar för att hålla lönerna uppe i Sverige, samtidigt som Svenskt Näringsliv jobbar för att införa låglönesättning. Andra alternativ som marknadskrafterna arbetar med är att flytta produktionen utomlands eller använda sig av papperslösa migranter för att kunna tillämpa låglönesättning. Detta medför att det finns tecken på att ett prekariat eventuellt är på framväxt i Sverige, även om dess existens kanske ännu inte kunnat fastställas. Framförallt är den intressanta frågan i vilken utsträckning som framväxten av ett prekariat i Sverige sker ifrån fackföreningsrörelsernas egna led eller inte. Den intressanta följdfrågan blir då hur fackföreningsrörelsen griper sig an detta eftersom deras medlemmar de facto betalar sin fackföreningsavgift för att en sådan utveckling skall kunna bekämpas.

Även om den exakta storleksordningen inte kan fastställas går det att hävda att det onekligen existerar prekära grupper inom den traditionella arbetarklassen. Den lågavlönade förskoleläraren

som går till arbetet, trots att hon borde varit sjukskriven, för att hon inte klarar av att försörja sin familj i och med det inkomstbortfall som en sjukskrivning för med sig. Sjuksköterskan som ska vara föräldraledig och inser att familjen får det bättre ekonomiskt om hon tar ut största delen av föräldraledigheten istället för mannen. Detta trots att hon är medveten om att hon i så fall både halkar efter i löneutvecklingen och får sämre pension, allt för att familjen ska ha det bättre när paret är tillsammans; men där kvinnan blir speciellt utsatt vid en eventuell separation. Enligt Standing utgör prekariatet ett samhällsproblem då de inte utgör en enhetlig klass eftersom en tillräckligt stark empati endast uppstår efter långvariga och nära relationer (Standing, 2013). Därtill finns spänningen mellan arbetarklassen och prekariatet; den med arbete jobbar tills den stupar och anser att den arbetslöse är snyltare på välfärdssystemet. Den arbetslöse tittar i sin tur avundsjukt på den med jobb och anser att den inte ska klaga då den har ett arbete. Prekariatet utgör inte en enhetlig klass; utan istället skapas ett tillstånd där empati minskar och konkurrens tar över (Standing, 2013). Detta skulle kunna tolkas som ett tillstånd där risken för ett allas krig mot alla på den svenska arbetsmarknaden är överhängande.

1.1.2. Varför utgör detta ett problem?

På så sätt är arbetsmarknaden tillbaka i det stadium som Hobbes beskriver (Devetak et al, 2012). Anarkin på nationella arbetsmarknader har i sin tur vidare konsekvenser också på global nivå och för internationella relationer; den arabiska våren är ett storpolitiskt exempel. I många konflikthärdar strider olika grupper mot varandra. I ett samhälle med ökade motsättningar på arbetsmarknaden, där arbetarna blir allt mer fragmenterade kan en dystopisk profetia skönjas som relativt lätt skulle kunna utnyttjas av populistiska strömningar. Således uppkommer en brännande fråga kring huruvida en andra rörelse i polanyiansk bemärkelse uppstår i kampen mot det neoliberala paradigmet (Polanyi, 2012) med förutsättning att bli tillräckligt enhetlig eller om det uppstår en konflikthärd med många olika stridande parter med olika målsättningar. Frågan om i vilken utsträckning framväxten av en ny farlig klass och risken för att ett ”bellum omnium contra omnes” skall splittra arbetarrörelsen kan anses vara av ett stort allmänt intresse, inte minst för att kunna förstå och motverka de ökade motsättningarna i dagens samhälle.

Dessutom finns ett problem i det faktum att facket utger sig för att vara arbetarnas röst gentemot arbetsgivarna, genom sin roll som motkraftsrörelse mot de neoliberala marknadskrafterna, när de individer som idag får försörjningsstöd inte har en röst inom fackföreningsrörelsen som företräder deras intressen. Socialstyrelsen är inte en intresseorganisation. Visserligen finns det intresseorganisationer för vissa grupper som erhåller försörjningsstöd men det handlar då om

intresseorganisationer för missbrukare, funktionsnedsatta etc. När socialstyrelsen prövar individens rätt till försörjningsstöd för de inte individens talan på samma sätt som en intresseorganisation. Detta demokratiska problem är utomvetenskapligt relevant då den torde kunna utvecklas till en högaktuellt brinnande politisk fråga. Frågan har även en inomvetenskaplig relevans då det är en brännande fråga för dagens demokratiska system.

1.2. Syfte och frågeställningar

Uppsatsens syfte är att redogöra för huruvida några centrala aktörer representerade av de utvalda informanterna som arbetar för centrala aktörer inom den svenska arbetsmarknaden anser att ett prekariat är på framväxt i Sverige eller ej, huruvida de anser att detta riskerar att splittra arbetarrörelsen och i så fall vilka konsekvenser de anser att detta får för såväl den gemensamma fackliga kampen som fackföreningarnas förhandlingsposition.

Samtliga frågeställningar är ställda och besvaras ur perspektivet av informanter som arbetar inom fackorganisationer, ABF, socialförvaltningen, försäkringskassan samt stadsmissionens erfarenheter och åsikter.

Generella och operationaliserbara mer specifika frågeställningar

- Är ett prekariat på framväxt i Sverige? Riskerar en sådan framväxt att splittra arbetarrörelsen? Vilka konsekvenser får det i så fall på den gemensamma fackliga kampen och fackföreningarnas förhandlingsposition?

- Vilka är konsekvenserna av det faktum att en stor del av arbetsmarknaden inte har en facklig röst som företräder dem?

- Hur ser ni på risken för att en enhetlig andra rörelse mot den neoliberala arbetsmarknaden inte längre existerar/kommer att existera i framtiden? Hur ser möjligheterna ut för en sådan andra rörelse om det inte längre finns en enhetlig klasskamp?

1.3. Avgränsningar

Ett naturligt tillvägagångssätt skulle kunnat vara att ta utgångspunkt i vilka olika grupper det finns inom prekariatet och arbetsmarknaden. En sådan indelning hade emellertid krävt en förstudie av flera klassiska studier, däribland Marx och Weber. En sådan förstudie ryms dock inte inom ramen för det här arbetet. Således får läsaren stå till godo med en identifiering av exempel på olika tävlande grupper inom arbetsmarknaden. Vidare är uppsatsen avgränsad till att behandla den svenska arbetsmarknaden och den svenska fackrörelsen istället för deras internationella motsvarigheter. Dock kommer internationella aspekter att tas upp då arbetet görs inom ämnet internationella relationer. I en global ekonomi påverkas den svenska arbetsmarknaden av den globala politiska ekonomin. Hur denna påverkan ser ut tillfaller därmed naturligt inom ramen för uppsatsens syfte och frågeställningar.

Studien kommer även avgränsas till att framförallt se till informanternas perspektiv på huruvida prekariatet är på framväxt i Sverige och vilka konsekvenser detta får för fackföreningarnas arbete. Frågeställningen riktar sig specifikt mot vad dessa informanter har för åsikter och erfarenheter om ämnet. Urvalet av dessa informanter redovisas i metodavsnittet. Således får det konsekvensen att arbetet i huvudsak ser till de perspektiv informanterna som arbetar hos de centrala aktörerna har, istället för tidigare forskning eller sekundära aktörers. En sådan avgränsning görs delvis av tidsutrymme, men även av det faktum att det är dessa informanter som möter problemet i sin arbetsvardag. Alternativt hade även individer som tillhör prekariatet eller den traditionella arbetarklassen kunnat intervjuas, men detta ryms inte inom ramen för arbetet.

En annan avgränsning är, som tidigare nämnts, att se till möjligheterna för en enhetlig motståndsrörelse. Således kommer inte möjligheten för skilda, parallella motståndsrörelser att tas upp. Slutligen kommer inte en närmare redogörelse för det nyliberala utvecklingstänkandet att göras; detta beror på det faktum att det är motståndet mot den nyliberala diskursen som kommer att analyseras och inte diskursen i sig själv.

1.4. Uppsatsens disposition

Teoriavsnittet diskuterar de ontologiska grundantaganden som ligger till grund för denna uppsats. Här diskuteras även använda teoretiska ramverk liksom tidigare forskning. Eftersom förekomsten av prekariatet spelar en central roll i detta arbete har jag valt att ägna en inledande del av resultat och analysdelen åt att svara på hur informanterna definierar och ser på förekomsten av ett prekariat. I viss mån överlappar detta teoridelen, men förekomsten av eventuella överlappningar har gjorts för tydligheten och läsbarhetens skull. Efter teoriavsnittet redovisas metoddelen. En diskussion kring de val som gjorts förekommer transparent under varje rubrik. Därefter redovisas resultaten i samband med en analys av dem. Analysen knyter samman teorierna med informanternas erfarenheter, vilket gör att resultatet är beroende av såväl informanternas svar som de valda teorierna.

I resultat- och analysdelen redovisas först de olika informanternas syn på prekariatet. Därefter besvaras frågan huruvida ett prekariat är på framväxt i Sverige. Till stor del är svaren kopplade till varandra och till fördel för en röd tråd kan det hända att en fråga kan anses besvaras under en annan fråga. Således ska svaren på dessa frågor ses som en koherent röd tråd och analysen ska inte läsas ur synvinkeln att frågorna ska besvaras systematiskt under respektive fråga. Exempelvis besvaras inte frågeställningen gällande Polanyis andra rörelse explicit i resultatet, men den kan ändå anses besvarad under andra frågeställningar. Frågeställningen *vilka konsekvenser får det* (en splittring av arbetarrörelsen) *i så fall på den gemensamma fackliga kampen och fackföreningarnas förhandlingspositioner?* förekommer i analysdelen under frågan *vilka konsekvenser har prekariatet på den gemensamma fackliga kampen och fackföreningarnas förhandlingspositioner?* Orsaken till ändringen i ordvalet är att avsnitten resultat och analys samt slutsatser ger svar på båda frågorna. De ter sig gå hand i hand och därmed anses två separata frågeställningar vara överflödigt. Kapitlet slutsatser sammanfattar de primära slutsatser som finns i resultat och analysdelen. Avslutningsvis redogörs även för frågor som lämnas över till framtida forskning. Därefter listas referenser. I detta avsnitt redovisas inte referenser som förekommer i fotnoter och bilagor, då dessa referenser redan har en fullständig redovisning i respektive fotnot eller bilaga. Den första bilagan ger en kort redovisning för informanterna och deras bakgrund. Denna är till för att läsaren inte ska blanda ihop informanterna med varandra. De följande två bilagorna innehåller frågeguiderna som använts i intervjuerna. Den sista bilagan redogör för en artikel och ett diagram som en informant bad mig att läsa. Diagrammet och den tillhörande redogörelsen har jag valt att sätta som bilaga då den inte direkt tillfaller uppsatsens ämne, men då informanten talar utifrån detta anser jag det som ett faktafel att inte redogöra för informantens utgångspunkt.

2. Teori

2.1. Teorival

I en rapport om arbetsmarknaden krävs någon form av ramverk för att urskilja dagens diskurs gentemot föregående. Hettne (2009) kommer att utgöra en sådan. Därmed kommer hans indelning i diskurser inte att kritiskt granskas utan istället användas som ontologiskt grundantagande för att i praktiken kunna göra en indelning i diskurser. Om Hettnes diskurser hade diskuterats kritiskt hade en praktisk användning av dessa varit paradoxal. Dock tål det att påpekas att dessa diskurser är flytande, något som även Hettne framhåller. Denna diskursindelning kommer att synliggöras i analysdelen. Ett annat teoretiskt ramverk kommer att vara Guy Standings teori om prekariatet (Standing, 2013). Standing är dock kritiserad för att göra en alltför svävande definition av prekariatet (Bailey, 2013). Dessutom framgår det av intervjuerna att det även finns annan kritik mot Standing, en informant anser att bilden Standing framställer inte är rättvisande. Därav är en av frågeguidens inledande frågor (se bilaga 2 och 3) hur informanten själv väljer att definiera prekariatet. Prekariatets existens i Sverige kommer att undersökas utifrån huruvida informanterna, som kommer i kontakt med arbetsmarknaden i sitt dagliga arbete, anser att ett sådant är på intåg. Även Hobbes och Polanyis teorier kommer användas. I analysen tolkas intervjuerna i förhållande till det teoretiska ramverket. Med andra ord spelar teorivalet en central roll för uppsatsens slutsatser. Därmed är det inte förförståelsen som spelar den primära rollen för resultatets och analysdelen, utan istället teorierna i samband med informanternas uppgifter.

2.1.1. Hettne

Hettne (2009) talar om utvecklingstänkandets historia i form av olika diskurser. Däremot använder han begreppet diskurs i en vidare mening än Foucault. Enligt Hette är diskurser politiska, där idéer och teorier ska ge mening för att kunna utgöra en del av diskursen. Diskurserna och ideologierna står varandra nära. Således är exempelvis *utvecklingsteori*= *utvecklingsideologi* i Hettnes mening. (Ibid:4-5) De diskurser som Hettne framställer är bundna till en viss tidsepok, däremot är gränserna mellan dem flytande. Av intresse för denna studie är främst Björn Hettnes fjärde och femte utvecklingsdiskurs som bägge växte fram efter det andra världskrigets slut och som ett resultat av den så kallade Bretton Woods överenskommelsen 1944. Den fjärde diskursen som präglade utvecklingstänkandet från andra världskrigets slut till början av 1980-talet kallas *geopolitics of*

poverty och förknippas framförallt med keynesianism. (Ibid) En svensk motsvarighet till keynesianismen skulle kunna sägas vara folkhemsrörelsen. Globalt armod ansågs vara ett potentiellt hot mot den fria världen, ett hot som bemöttes i och med Bretton Woods systemet. Ruggie kallar det här systemet "*inbäddad liberalism*". I den fjärde diskursen var nationsbyggande och interdependens ledmotiven i strategin för den tredje världen. Den femte diskursen tar vid i samband med den nya politiken under Thatcher och Reaganepokerna under 1980-talet. (Ibid) Globalism tar över efter utveckling som paradigm (Ibid:85) och det sätts lika med tecken mellan utveckling och globalisering. Framförallt utgörs den femte diskursen av neoliberalismen, något som Bretton Woods institutionerna hade berett väg för. Den klassiska modellen av nationsbyggande gynnade välfärdsstaten, men i och med globaliseringen ändrades detta. "*In accepting the neo-liberal ideology of globalism, the state became the disciplining spokesman of external economic forces, rather than the protector of society against these forces.*" (Ibid:95) Framförallt drar Hettne slutsatsen att detta påverkade statens förmåga att samtidigt tillgodose människors krav på säkerhet, utveckling och rättvisa och att detta riskerade urholka såväl statens legitimitet som den sociala sammanhållningen. Under 1990-talet ökade också antalet *failed states* i världen och här existerar inte någon välfärdspolitik. (Ibid) Inom ämnesområdet uppmärksammades risken för att sådana "failed states" i låginkomstländer skulle komma att härbärgera terrorister. Någon motsvarande diskussion om effekterna av "failed states" i höginkomstländer fördes inte. Frihet är förknippat med liberalism, ordning med konservatism och rättvisa med socialism. Lika så ställs ekonomi, stat och mänskliga rättigheter mot varandra (Ibid:26). I analysen används Hettnes diskurser i den mån att effekterna av övergången till den femte diskursen diskuteras. Den femte diskursen, passande nog kallad *globalisation and disorder*, sammanfaller med prekariatets uppkomst. Skillnaden mellan den fjärde diskursen där arbetarrörelsen spelar en primär roll och *globalisation and disorder* är viktig för analysen.

2.1.2. Standing och Prekariatet

Guy Standing, professor och f.d. ekonom vid International Labour Organisation samt medgrundare till Basic Income Network, organisationen bakom medborgarlönsförslaget, lanserade begreppet *prekariatet*. Prekariatet är en ny framväxande del av arbetarklassen. Denna grupp människor har ännu inte hunnit bli en egen klass, utan den är *en klass i vardandet*. (Standing, 2013) Standing anser att dennas framväxt har ett samband med neoliberalismens intåg.² En av neoliberalismens grundpelare är ökad flexibilitet vilket kan förklaras av produktionssystemens krav på förmågan att

² Den neoliberala modell som Standing åsyftar kan jämföras med Hettnes femte diskurs.

hela tiden kunna ställa om produktionen och anpassa sig till den varierande efterfrågan. Dessa krav på flexibilitet för med sig att risker och osäkerhet flyttas över till arbetarna. (Ibid)

Enligt Standing finns det två sätt att definiera prekariatet. Det ena är att definiera en specifik socioekonomisk grupp utifrån vad Max Weber kallar *idealtyp*. Idealtyper gör det möjligt att fastställa huruvida en person ingår i prekariatet eller inte. Den andra definitionen är en sammansättning av termerna *prekär* och *proletariatet*. Denna definition föredras av Standing. (Ibid:17) Det beror framförallt på den fragmentering av arbetarklassen som har uppkommit. (Ibid)

Standing identifierar olika klasser på arbetsmarknaden. En liten grupp tillhör *eliten*, det är dessa som tillhör den rikaste procenten. Därefter kommer *salarariatet*, en grupp tjänstemän som sitter i beslutsfattande organisationer inom företag, statliga organ eller offentliga förvaltningar. *Proficianer* är en liten grupp tekniskt kunniga. Gruppen innehåller alla individer med specialkompetenser som kan säljas på marknaden. Ofta får proficianer stora inkomster genom att vara konsulter, egenföretagare eller genom projektanställningar. Den fjärde gruppen är kroppsarbetare, den traditionella *arbetarklassen*. Denna grupp minskar allt mer. *Prekariatet* är den femte gruppen. Den femte gruppen saknar proletariatets anställningskontrakt, där arbetstrygghet existerade så länge den anställda visade lojalitet och arbetsdisciplin. (Ibid:17-20) Prekariatet saknar fullgoda inkomstmöjligheter, skydd mot godtyckliga avskedanden, regler för anställning och uppsägning, yrkestrygghet, skydd mot olyckor på arbetsplatsen, regler för arbetstid, möjlighet att vidareutveckla nya kompetenser, möjlighet att utnyttja befintlig kompetens, inkomstrygghet samt medlemskap i fackföreningar (ibid:22). Otrygghet i anställningsvillkor är den aspekt Standing (2013) lägger mest vikt vid.

Många olika människor lever i prekariatet. Alla har dock en sak gemensamt: arbetet är för överlevnad, man tar vad man kan få och det är otryggt, prekärt (ibid:27). En individ som tillhör prekariatet har svårt att få fastanställning och kan gå från den ena anställningen till den andra. Visstidsanställningar är vanliga, när prøvotiden har gått ut väljer arbetsgivaren att låta sparka den anställda istället för att behöva ge fastanställning, då detta är det lönsammaste alternativet för arbetsgivaren. Regler kring arbetslöshetskassa och sociala skydd kan vara formade på sådant sätt att den arbetslöse tjänar mer på att låta bli att ta ett arbete som den vet bara kommer vara en kortare tid; då den snart kommer befinna sig i arbetslöshet igen, denna gång utan socialt skydd. Praktik har blivit ett vanligare fenomen på arbetsmarknaden: om flera års arbetslivserfarenhet är ett krav för anställning kan praktik fungera som en inkörsport för ungdomar till arbetsmarknaden. Problemet blir att personer som inte kan betala för sitt uppehälle på annat sätt inte kan ägna sig åt obetalt

arbete, vilket praktiken utgör. Dessutom är det ett effektivt sätt för arbetsgivare att nyttja sig av gratis arbetskraft utan att därefter anställa. Därmed kan en praktikplats även vara en väg in i prekariatet. Det är även vanligt med deltidjobb där den anställde behöver arbeta fler timmar än den får betalt för. (Ibid)

Standing anser att den individualisering på arbetsmarknaden som den neoliberal modellen införlivar förstärker denna utveckling och undergräver de sociala banden. Detta gäller såväl familjerelationer, som kärlek och vänskapsrelationer. Individer blir rädda för att gå in i långsiktiga åtaganden, då de är rädda att de inte kan uppfylla eller återgälda dessa. Barn vill inte stå i ekonomiskt skuld till sina föräldrar, då de är rädda att de kommer behöva försörja sina föräldrar när föräldrarna blir äldre. Föräldrar behöver arbeta allt mer, vilket leder till mindre tid med familjen. Prekariatets medborgare vinner inte självaktning och uppskattning på sin arbetsplats utan är tvungna att söka den någon annanstans. (Ibid) Empati uppstår ur en gemensam känsla av alienation eller otrygghet. Eftersom prekariatets medborgare aldrig stannar länge på en arbetsplats byter de kollegor ofta och således kan inte empati³ uppstå, då denna endast uppstår efter längre stabila och nära bekantskaper. Standing anser att det finns en ständig spänning mellan empati och konkurrens, där empatin alltmer förkastas för konkurrensen. (Ibid:40) Således kan detta tolkas som att det uppstår en sorts djungelns lag; där det blir allas krig mot alla. Den med arbete anser att den sliter som ett djur⁴ på sitt arbete och ser den arbetslöse som snyltare på välfärden. Den arbetslöse anser att arbetaren ska vara tacksam för att den har ett arbete.

Samtidigt ökar de sociala problemen i samhället. Alkoholismen blir större. Depression har blivit en folksjukdom. Standing öppnar upp för att många sociala problem har ett samband med den liberala marknadsekonomin, men framförallt med den individualisering som den för med sig. I och med att allt större resurser läggs på migranter medan prekariatet står utanför många välfärdsmekanismer ökar antalet väljare till främlingsfientliga partier. Även allt fler i medelklassen går över till dessa partier, då deras välfärdsförmåner beskärs och de befinner sig i allt mer osäkra positioner. (Ibid)

Det neoliberal intåget på 1980-talet ökade flexibiliteten hos arbetskraften. Detta hade ett samband med globaliseringen. Standing beskriver att den globala arbetsmarknaden nästan över en natt blev

³ Här är det viktigt att märka skillnaden mellan empati och sympati. Empati definieras som *förmåga att leva sig in i en annan människas känsloläge och behov*. Sympati är däremot *"välvillig förståelse och ofta solidaritet"*. (Cullberg, J. (u.å.) Empati. I *Nationalencyklopedin*. Hämtad 2015-12-09 från <http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/empati> samt Sympati. (u.å.) I *Nationalencyklopedin*. Hämtad 2015-12-09 från <http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/sympati>)

⁴ Det här kan exemplifieras med självmorden på Foxconn i Kina där arbetsförhållanden var så dåliga att företaget satte upp nät runt sina byggnader som skulle fånga upp arbetare som hoppade från taken. (Standing 2013:48-49)

tre gånger så stor med ökad konkurrens som följd. Många av dessa arbetare var inte vana vid västvärldens höga löner och därmed infördes ett neoliberalt krav på ökad flexibilitet i västvärlden. Det ledde till en fragmentering av klassamhället - en stökig fragmentering. (Utbildningsradion, 2013) Utan en fast anställning når människor i prekariatet inte upp till fackets krav för att få tillgång till a-kassa. I lagen om arbetslöshetsförsäkring (1997:238) står följande: 12 § *Rätt till ersättning vid arbetslöshet har en sökande som under en ramtid av tolv månader omedelbart före arbetslöshetens inträde 1. haft förvärvsarbete i minst 6 månader och utfört arbetet under minst 80 timmar per kalendermånad, eller 2. haft förvärvsarbete i minst 480 timmar under en sammanhängande tid av 6 kalendermånader och utfört arbetet under minst 50 timmar under var och en av dessa månader (arbetsvillkor).* Därmed står prekariatet utan statliga förmåner. De flesta i prekariatet väntar sig inte ett liv med ett stabilt jobb, utan ett liv med tillfälliga anställningar. I det keynesianska välfärdssamhället kunde arbetarklassen tidigare förlita sig på förmåner som välfärdssystemet innehöll. Prekariatet står utan dessa och kan endast förlita sig på sin lön samtidigt som den globala arbetsmarknaden pressar lönerna. Om en olycka händer står medborgare i prekariatet utan sparpengar och utan samma skyddsnet som en fackmedlem. Standing uppskattar att den globala arbetsmarknaden idag består till cirka en fjärdedel av prekariatet. Detta förhållande får Standing att mena att det är själva arbetsmarknadens struktur som måste ändras på ett sätt som medför att ett fackligt medlemskap erbjuder olika skyddsmekanismer. Standing ser det som en omöjlighet att minska globaliseringen eller förhindra neoliberalernas krav på flexibilitet, istället vill han ändra på det faktum att vårt system, där fackorganisationer spelar en vital roll i samhällets skyddsmekanismer, inte accepterar flexibiliteten. Fackorganisationerna behöver acceptera neoliberalernas krav på flexibilitet på arbetsmarknaden och därmed behöver det gamla skyddssystemet omorganiseras för att inkludera prekariatet. (Utbildningsradion, 2013). Ett sätt på vilket denna omorganisering skulle kunna låta sig göras vore att betala ut någon form av medborgarlön, det vill säga någon form av skattefinansierad basinkomst för alla myndiga medborgare (Standing, 2013).

2.1.2.1. Kritik mot Standing

En vanlig kritik mot Standing är att han gör en otydlig definition av prekariatet (Bailey, 2013). Den efterfrågade idealtypsdefinition som är förknippad med Weber saknas. Därmed har jag valt att inledningsvis i intervjuerna fråga hur informanten själv ser på begreppet. En av informanterna påpekar att konsulter är visstidsanställda och därmed kan anses tillhöra prekariatet. Informanten anser detta missvisande på grund av deras relativt goda anställningsvillkor. Standing klassar däremot själv konsulter som proficianer. En annan tolkning av prekariatet kan vara den informanten

från Crossroads står för. Informanten anser sig själv inte ha stor kunskap i ämnet, då han läste på om begreppet på Wikipedia innan intervjun, men hans åsikt är att majoriteten av prekariatet är precis de människor som Stadsmissionen och Crossroads kommer i kontakt med. I denna tolkning utelämnas de bemanningsanställda som Standing talar om, likaså de berättelser som framkommer i antologin *Skitliv* (Bernhardt, 2012), då Stadsmissionen inte kommer i kontakt med dessa individer. Stadsmissionen kommer i kontakt med de som av dem anses vara de mest utsatta grupperna i samhället. Detta kan stå som exempel för hur olika aktörer tolkar begreppet olika till följd av olika erfarenheter samt olika grader av kunskap om debatten och boken, där vissa har stor kunskap om debatten medan andra inte har kommit i kontakt med begreppet tidigare.

En ytterligare kritik gentemot Standing som benämns i intervjuerna är att prekariatet inte är ett nytt fenomen. Marxistisk teori talar om trasproletariatet, vilket flera kritiker hävdar att prekariatet endast är en ny term för. Trasproletariatet innefattar inte bemanningsanställda såsom prekariatet gör (Lumpenproletariat, u.å.). Däremot hävdar kritiker, däribland en informant, att dessa former av prekariatet har funnits länge: de går att jämföra med daglönare och timanställningar. Därmed anses prekariatet inte vara något nytt som uppkommit i och med neoliberalismens intåg så som Standing (2013) hävdar. Standing svarar på kritiken med trasproletariatet då han säger att prekariatet är eftertraktat, medan det under prekariatet finns en klass vid namn trasproletariatet. (Utbildningsradion, 2013)

2.1.3. Karl Polanyis andra rörelse

Polanyi är känd för sin analys av nedbrytningen av 1800-tales internationella system som ledde till de båda världskrigen. Den ungerska historikern och socialantropologen analyserar marknadens utbredning genom att diskutera övergången från jordbrukssamhälle till industrisamhälle i Storbritannien. Polanyi anser att vid varje ny rörelse som uppkommer som tar sig rollen som ett nytt samhällsparadigm uppkommer också en andra rörelse i form av en motkraft mot den första rörelsen. Marknadens utbredning och övergången från jordbrukssamhället till ett industrisamhälle beskrev Polanyi i form av en dubbel rörelse där marknadens utbredning (den första rörelsen) så småningom möts av samhällets försvarsmekanismer (den andra rörelsen med krav på politikens återinförande). Polanyi använder Spenhamland som exempel på hur samhället tvingas till självförsvar gentemot de liberala marknadskrafterna och hur det för med sig ett ökat utrymme för nationella åtgärder. Socialismen och kommunismen var exempel på två rörelser som båda var en del av den större andra rörelsen mot den framväxande liberala rörelsen. Andra exempel på motkraftsrörelser mot det liberala paradigmet är fascismen och nazismen. Således kan en andra rörelse mot den första rörelsen

ta sig många olika uttryck och former. Även om nazismen och socialismen står långt ifrån varandra tillhör de båda samma andra rörelse gentemot den första liberala rörelsen. (Polanyi, 2012)

2.1.4. Hobbes och realismen

Den realistiska skolbildningen utgör en grundbult i arbetet. Teoribildningen kommer inte att användas i sin helhet; varken Morgenthau fokus på makt (Morgenthau, 1973) eller Waltz fokus på rädsla (Waltz, 1988) kommer att utgöra en central del. Däremot är Hobbes tes om *bellum omnium contra omnes*, en av realismens grundpelare (Devetak et al., 2012), av en central vikt för framställningen.

Hobbes förknippas med statens uppkomst i samband med den westfaliska freden 1648, vilket markerade slutet på det trettioåriga religionskriget. Innan dess bestod Europa av ett feodalt samhälle där kungar och furstar rådde över mindre landområden. Krig var vanligt. Hobbes beskriver det här samhället som allas kamp mot alla, djungelns lag. (Devetak et al., 2012) ”*For as amongst masterless men, there is perpetual war of ever man against his neighbour;...*” (Hobbes, 1651:132) Det är inte den starkaste som vinner; för den starkaste kan bli utmanövrerad av någon annans skicklighet. Det finns inget säkert sätt att skapa överlägsenhet och trygghet, utan samhället definieras av kaos och otrygghet. (Hobbes, 1909) Anarki råder. För att skapa ordning och reda föreslår Hobbes en furste, Leviathan. Medborgarna ska ge upp en del av sin frihet för att få skydd av fursten. Fursten är den suveräna makten, ett samhälle skapas med en hierarki där lag och ordning infinner sig med myndighetsutövare som genom att vara representanter för Leviathan har kontroll över brott och straff. Hobbes påpekade dock att den “goda lagen” vuxit fram utifrån folkets egen vilja och att denna lag liksom envåldshärskaren och suveränens makt hade en stor legitimitet hos vanligt folk. I ett samhälle utan Leviathan är det ständigt krig och allas kamp mot alla; med Leviathan infinner sig allmänprevention för att förhindra lagöverträdelse och skapa säkerhet samt trygghet för medborgarna. Ett sådant samhälle skapades efter den westfaliska freden. Det här benämns som statens födelse. Eftersom det inte vore önskvärt med en världsstat, med en Leviathan som styrde hela världen, existerar dock fortfarande kaoset och oordningen, anarkin, mellan stater. Enligt Hobbes råder därmed den djungelns lag, anarkin, som definierade det feodala samhället, fortfarande efter den suveräna statens födelse i relationerna mellan olika suveräna stater. Denna syn utgör realismens kärna. (Devetak et al., 2012) Morgenthau har byggt vidare på den och införlivat en teoriram som utgörs av maktbalans mellan stater i en anarki, där makt är den primära drivkraften för stater i en anarki (Morgenthau, 1973). Neorealisten Waltz (1988) hävdar däremot att det inte är makt utan rädsla som är drivmotorn i staters beteende i en anarki. Ingen av dessa två inriktningar

kommer att fokuseras på i det här arbetet.⁵

Det som gör Hobbes teori intressant i det här arbetet är det faktum att Hobbes hävdar att avsaknaden av en auktoritet, i form av en stark statsmakt, är ”*a state of nature*” och därav ”*a state of war*”. Naturtillståndet är lika med ett krigstillstånd. Smith anser att det bemerkningsvärda med Hobbes är det faktum att *a state of nature* inte är någonting som är ”*pre-modern*”, det vill säga inte tillhörande något exotiskt, tidigare eller primitivt skede, utan det existerar närsom det finns en avsaknad av en stark auktoritär makt (Smith, 2006). Utan denna befinner vi oss i ett tillstånd av evigt krig (Hobbes, 1651:132). Hobbes förespråkar således en stark välfärdsstat. Frihet är att bo i en självreglerande republik. (Smith, 2006) Om den suveräna makten upphör behöver alla män följa djungelns lag och således är ett krigstillstånd oundvikligt i avsaknaden av den suveräna makten. (Hobbes, 1651: 179) Det betyder således att en människa som inte är skyddad av den suveräna makten måste söka sitt skydd någon annanstans. (ibid: 205)

2.2. Alternativa teorier

Ett alternativt teorival hade kunnat vara *säkerhetiseringsteorin* (Buzan, Waever & de Wilde, 1998). Anledningen till att den väljs bort är att en diskussion om vilka aktörer som är eller bör vara säkerhetsobjektet inte tillför något nytt till forskningen om ämnet. Även liberala teorier hade varit en möjlig infallsvinkel. Dock väljer den här uppsatsen att se till motkraftsrörelser mot det liberala paradigmet, vilket gör ett sådant teorival överflödigt.

2.3. Tidigare forskning

Det finns en stor mängd forskning kring fackföreningar och arbetarrörelsens verksamhet. Av tidsskäl har inte denna forskning hunnits gå igenom i sin helhet. För den som vill läsa rapporter författade av arbetarrörelsen hänvisar jag till Tankeverksamheten inom ABF (se <http://www.tankeverksamheten.se/>). Såväl Stadsmissionen som Göteborgs Stadsledningskontor kommer ut med rapporter i närbesläktade ämnen för den som är intresserad. Det finns färre rapporter som undersöker det fenomen som Standing benämner prekariatet, även om också dessa existerar. Ett par av dessa benämns under rubriken ”*kritik mot Standing*”. Däremot är det få

⁵ Hobbes ser makt och rädsla som två av människans drivande naturkrafter (Hobbes 1651). Därmed kan det antas att Morgenthau och Waltz har hämtat sin inspiration ifrån Hobbes.

rapporter som undersöker prekariatet utifrån fackligt perspektiv. Johansson (2015) har skrivit en masteruppsats i ämnet. Dock har denna uppsats andra frågeställningar och infallsvinklar, där facklig ideologi och fackets förhållningssätt till prekär arbetskraft snarare står i centrum.

Bernhardtz (2012) ger ett svar på frågan huruvida ett prekariat är på framväxt i Sverige. Där beskriver ett antal unga medlemmar av prekariatet sin situation i dagens Sverige. Sundström (2014) tar sin utgångspunkt i Bernhardtz (2012) och fastställer prekariatets framväxt i Europa. Framförallt finns en stor mängd svensk forskning kring bemanningsföretag, exempelvis Olofsdotter och Augustsson (2008) samt Olofsdotter (2008). Forskning som motsäger en sådan framväxt framförs under rubriken ”*kritik mot Standing*” samt i resultatsanalysen. König (2014) diskuterar prekariatet som klass. Königs respondenter anser inte själva att de tillhör en specifik klass. Enligt mina efterforskningar har ingen tidigare forskning undersökt prekariatet utifrån ett fackligt perspektiv med en teoretisk anknytning till både Hobbes och Polanyi. Framförallt är det Hobbes perspektiv som saknas. Polanyi (2012) diskuterar hur såväl fascismen som nazismen är en del av den andra rörelsen. Berman, vars forskning refereras till i resultatsanalysen⁶, belyser frågan om enhetliga andra rörelser.

Lindberg och Neergard (2013) behandlar facklig verksamhet och globaliseringen. Forskarna har prekariatet/informaliseringen som ett ontologiskt grundantagande. Prekariatet anses vara på framväxt i Sverige. Facket har både globalt och lokalt varit på en stor nedgång under en lång tid, vilket forskarna knyter an till den neoliberal diskursen. De talar om hur informisering/vertikal desintegrering/ prekariatet har lett till den situation som facket nu befinner sig i. Framförallt knyter de dem alltmer tillfälliga jobben till minskningen av fackligt medlemskap. Därmed har frågan *riskerar prekariatets framväxt att splittra arbetarrörelsen?* en förankring i tidigare forskning. De lyfter även fram vilka konsekvenser prekariatet har på fackets förhandlingsposition och gemensamma kamp. Även det faktum att en stor del av arbetsmarknaden står utanför fackligt medlemskap diskuteras – däremot inte i kontexten av försörjningsstöd. I antologin diskuteras även Polanyis double movement i relation till facklig verksamhet, om än i ett annorlunda format än i denna uppsats. Forskningen har inte heller den svenska avgränsning som denna uppsats har. Således skulle denna uppsats resultat delvis kunna sägas förankras i denna forskningsantologi, däremot är fokuset annorlunda och eftersom det realistiska teoretiska ramverket saknas tillför denna uppsats mycket nytt.

⁶ Anledningen till mitt val att sätta Berman i resultatsanalysen är det faktum att en informant hänvisade till hennes forskning. Därmed kan jag inte hävda att det är en teoriram autonom från mitt forskningsresultat.

3. Metod

3.1. Metodval

Metodvalet för studien är kvalitativa intervjuer. Dessa genomfördes på ett semistrukturerat sätt, med en frågeguide som utgångspunkt (se bilaga 2 & 3). Anledningen till ett sådant metodval beror på uppsatsens syfte att undersöka prekariatets inverkan på den fackliga rörelsen. Även om prekariatet har undersökts flitigt sedan Standings bok utkom 2013 är forskning kring dess inverkan på den fackliga verksamheten förvånansvärt sparsam.

3.2. Intervjuer och forskningsetik

3.2.1. Urval av informanter

Intervjuerna genomfördes med så kallade *informanter* (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson & Wängnerud, 2007), då vissa av frågorna (se bilaga 2 och 3) var till för att se respektive organisations förhållningssätt. Informanterna tar sig även rollen som *respondenter* (ibid) då de intervjuades erfarenheter och åsikter efterfrågas. Även om de intervjuade tar båda rollerna har jag valt att endast använda ett av dessa begrepp för att vara konsekvent vid benämningen av dem. Därmed benämns de som informanter i uppsatsen oavsett sammanhang. Vid en tolkning av den svenska arbetarrörelsen som en andra rörelse mot det neoliberala paradigmet, där fackföreningsrörelsen är i spetsen för arbetarrörelsen, finns en rimlig tro att informanter som sitter på centrala positioner inom arbetarrörelsen och fackföreningsrörelsen besitter central kunskap om uppsatsens ämne. Informanterna antas spegla aktörernas förhållningssätt, inte nödvändigtvis det officiella förhållningssättet, men icke desto mindre är det intressant att se hur informanternas erfarenheter från sitt arbete för de respektive aktörerna har lett till en viss syn och ett visst förhållningssätt. Intervjuer med civila människor kring prekariatet riskerar att utgöra ett underlag med personernas politiska åsikter eller i viss mån begränsas till vad intervjuobjektet anser vara politiskt korrekt. Således gäller det att ringa in en grupp informanter som kommer i kontakt med prekariatet i sitt dagliga arbete och därmed besitter kunskap kring dem. Till det tillkommer en viss kunskap eller åsikter grundat på erfarenheter om vilken roll prekariatet spelar in på fackets verksamhet.

En mejlkontakt inleddes med olika centrala aktörer i Göteborg. Mejl skickades ut till LO, TCO och SACO i Göteborg. Marcus Gustavsson, ordförande för TCO Göteborg, är intervjuad i denna uppsats. Anders Nilsson, pensionär och tidigare chef för LO Göteborg, är intervjuad. Nilsson har även en bakgrund i Kommunal och ABF, vilket ger en representation för även dessa aktörer. SACO Göteborg meddelade att de inte har några kunskaper i ämnet. En mejlkontakt inleddes även med Arbetarnas Bildningsförbund. ABF har haft en central roll inom arbetarrörelsens historia. Från ABF:s sida består min kontakt med, förutom Nilsson som är aktiv skribent för Tankeverksamheten, av en intervju med Joachim Hurtig. Hurtig är noggrann med att påpeka att han talar ur ett LO-perspektiv, vilket är ett viktigt påpekande då tjänstemannafacken organiserar fler medlemmar än LO. Således har samtliga tre fackorganisationer samt ABF haft möjlighet att delta i denna studie. En förfrågan skickades även ut till Arbetsförmedlingen. Arbetsförmedlingen ansåg att ingen inom organisationen hade kunskap kring ämnet.

Slutligen skickades flera mejl till socialförvaltningen, socialkontor samt till socialstyrelsen i Stockholm. Detta för att se huruvida socialen, som beslutar om försörjningsstöd, har några funderingar eller överhuvudtaget går i några tankebanor kring det faktum att försörjningsstödstagare inte har någon röst som representerar dem. En intervju blev inbokad med Jan Svensson som arbetar på Stadsledningskontoret i Göteborg med försörjningsstödsfrågor. Dessförinnan var han i många år socialchef med en bakgrund som socialsekreterare. Även en telefonintervju med Sara Jonzén, socialsekreterare i Göteborg, genomfördes. Den kvinna från Socialstyrelsen i Stockholm som fått mitt mejl vidarebefordrat från registrator ansåg att hon inte arbetade med frågor som rör försörjningsstöd. Däremot var hennes åsikt att det finns frivilligorganisationer som tar sig an dessa individer och hon föreslog att jag skulle intervju representanter för dessa. De exempel hon lämnade på organisationer var Röda Korset, Majblomman, Svenska kyrkan och Stadsmissionen.

Efter Majblomman inte hörsammat mitt telefonmeddelande kontaktade jag Stadsmissionen och Svenska Kyrkan i Göteborg. En intervju genomfördes med Crossroads Göteborg, en underavdelning till Stadsmissionen, som sysslar med eu-migranter och tredjelandsmedborgare. Intervjun genomfördes med Claes Haglund, som arbetat på Stadsmissionen i nio år och på Crossroads i tre och ett halvt år, samt Jennifer Aronsson, en juriststudent som utför sin praktik på Crossroads. Informationschefen för Svenska Kyrkan i Göteborgs Stad hänvisade till Bergsjöns församling då församlingen arbetar mycket med integration och flyktingfrågor. På grund av tidsbrist beslöt jag att inte kontakta dem.

Efter att ha genomfört de tre första intervjuerna uppkom följdfrågor och nya infallsvinklar värda att undersöka. Det var på det sättet som idén att intervjua socialförvaltningen uppkom, vilket tidigare inte hade varit planen. Genom intervjun med TCO uppkom frågor som jag ville ställa till Försäkringskassan. Eftersom mitt mål endast var att få svar på ett par frågor valde jag att genomföra en samtalsintervju med Maria Nordvall från Försäkringskassan i Göteborg. Nordvall arbetar som personlig handläggare och kommer i kontakt med individer ur såväl arbetarklassen som prekariatet genom sitt yrke. Intervjun med Nordvall genomfördes på en relativt mer informell nivå än de andra semistrukturerade intervjuerna. Intervjun tog mer formen av ett samtal än en intervju då tanken framförallt var att få svar på de frågor som intervjun med TCO gav upphov till.

Samtliga intervjuade har vit hudton och tillhör vuxengenerationen. Av sju informanter är fem stycken män.⁷ Urvalet skedde efter vilka som arbetar på utvalda arbetsplatser och utifrån vem på arbetsplatsen som ansågs ha kunskap i ämnet samt var tillgänglig för intervju. Min förhoppning är att även om denna uppsats inte i första hand tar sig an feministisk teori, samt mestadels har manliga informanter, kan detta i viss mån uppvägas av min egna kvinnliga identitet och roll.

3.2.2. Forskningsetik och genomförande av intervjuer

Det finns fyra krav för samhällsvetenskaplig forskning (Bryman, 2011). Genom att informera informanterna om uppsatsens syfte och ämne uppfylldes *informationskravet*. Samtliga informanter godkände deltagande i studien, vilket uppfyller *samtyckeskravet*. En förfrågan gick ut till informanterna om det gick bra att hänvisa till dem med namn och ställning, samt på vilket sätt de ville att jag skulle hänvisa till dem om de önskade vara anonyma. Alla informanter gick med på att benämnas vid namn och befattningen. Därmed anser jag att *konfidentialitetskravet* är uppfyllt. Avslutningsvis används den insamlade informationen endast till denna studie, vilket *nyttjandekravet* innebär.

De tre första intervjuerna genomfördes med samma frågeguide (se bilaga 2). Intervjuerna med Stadsledningskontoret, Socialförvaltningen och Crossroads genomfördes med en modifierad frågeguide som skulle passa dessa organisationers arbeten bättre (se bilaga 3). Den avslutande

⁷ Jennifer Aronsson, som deltog i intervjun med Crossroads, höll till största delen en låg profil och svarade endast på ett fåtal frågor. Eftersom Haglund tog störst plats i intervjun anser jag det missvisande att räkna in Aronssons kön i det här sammanhanget. Eftersom samtliga informanter är över 30 år klassificerar jag dem som ålderskategorin ”den vuxna generationen”. Aronsson är den enda som medverkat i intervjuerna som är under 30 år och därmed tillhör ungdomsgenerationen. Då ungdomars roll i prekariatet debatteras flitigt i den allmänna debatten anser jag det därmed viktigt att påpeka att ingen individ som förekommer i den här rapporten, förutom Aronsson och mig själv, tillhör denna generation.

samtalsintervjun, som i relation till de andra intervjuerna var relativt informell, hade ingen frågeguide på samma sätt som de tidigare intervjuerna. Däremot användes i viss mån samma frågor som frågeguiden i bilaga 3.

Intervjuerna var semistrukturerade. De spelades inte in då tanken var att informanterna skulle tala mer fritt än de eventuellt inte gjort om de blev inspelade. Dessutom sparades tid då röstinspelningarna inte behövde transkriberas. Efter samtliga intervjuer renskriv jag mina anteckningar direkt. Dessa sammanfattningar innehöll informantens svar samt eventuella egna reflektioner kring informantens svar. Det är dessa sammanfattningar resultat och analysdelen bygger på.

Intervjuerna var olika långa, där den kortaste var 30 minuter och den längsta cirka fyra timmar. Denna tidssnedfördelning åt dem olika informanterna är självfallet problematisk. Den kortaste och den längsta intervjun genomfördes med samma frågeguide. Således var tidsåtgången ett resultat av hur långa svar informanterna hade på frågorna. Den informant som jag genomförde den längsta intervjun med bad mig läsa en rapport innan intervjun för att vi skulle kunna ha ett fördjupat samtal. Denna informant bad mig även skicka frågeguiden för att han skulle kunna förbereda sig inför intervjun. Ingen av de andra informanterna bad att få frågeguiden i förväg. Däremot efterfrågade två av informanterna att få läsa uppsatsen innan den publicerades. Eftersom det är juletider och jag såväl vill undvika svårigheter i sista stund som det faktum att det vetenskapliga förhållningssättet kan hotas kom vi fram till en kompromiss. Efter varje intervju har jag skrivit rent mina anteckningar ytterst informellt i form av informanternas svar blandat med mina egna reflektioner. De informanter som ville läsa vad jag skrivit innan uppsatsen färdigställs skickade jag den aktuella sammanfattningen till, då dessa sedan kommer ligga till grund för min bearbetning av intervjumaterialet. En av de intervjuade skickade tillbaka anteckningarna med ett fåtal revideringar. Det faktum att det här inte var ett enhetligt förhållningssätt kan kritiseras; däremot gjordes detta på informantens initiativtagande och har därmed att göra med informanternas egna preferenser. En annan kritik kan vara att intervjuerna till viss mån berörde olika saker - ett resultat av de följdfrågor som uppkommer naturligt efter en informants svar. Det faktum att intervjuerna genomfördes i en viss ordning ledde till att jag kunde ställa en följdfråga med en åsikt eller tanke som en tidigare informant yttrat om jag ville se hur den intervjuade förhöll sig till en annan informants tankegångar. Flera av de intervjuade lämnade mig tips om rapporter att läsa. Vissa av de rapporter som jag blev tipsad om i ett tidigt skede, har jag läst. De tips om rapporter som kom in i ett sent skede har jag till följd av tidsschemat inte hunnit läsa igenom.

3.3. Hermeneutik

Denna uppsats gör inga anspråk på att vara vetenskapligt objektiv. Det är en följd av att det är omöjligt att genomföra en sådan då informanterna har egna subjekt. Oavsett om författaren till denna rapport håller med eller har en annan åsikt än informanterna lär en generaliserande uppsats bli svår att skriva då materialet utgår ifrån informanter. För att vara objektiv skulle samtliga perspektiv behövas. Det är svårt att veta vilka ytterligare perspektiv och åsikter som saknas i uppsatsen då det inte på förhand går att veta vad en okänd informant kommer att svara.

Bruno Latour hävdar att en forskare aldrig är objektiv. I naturvetenskaperna kan det bland annat handla om att en forskare ser det den vill se, den bekräftar sin hypotes. Latour påpekar att vi aldrig kan framlägga all kunskap. Vi gör alltid ett urval av vad vi väljer att berätta då det är omöjligt att berätta precis allting i ett ämne. Detta urval kan göras medvetet eller omedvetet. (Latour, 1988) Således tillskriver jag mig Latours åsikt om att vetenskap aldrig kan vara objektiv.

Uppsatsen skriver in sig i den hermeneutiska traditionen. Gilje och Grimen (2007) talar om dubbel hermeneutik där forskaren inte endast har att göra med sin egen tolkning av verkligheten, utan även av individens, i det här fallet informantens, tolkning av verkligheten. Durkheim ansåg att forskaren ska bortse från individens egna tolkningar och åsikter, då dessa är ovetenskapliga. I kontrast till Durkheim ansåg Weber motsatsen, då han ansåg aktörers egna åsikter vitala för deras handlingar och därmed verklighetens handlingsförlopp. Analysen i denna uppsats kommer att vila på en blandning av Durkheim och Webers synsätt, då ingen av dem enskilt är tillräckligt tillfredsställande.

Gadamer poängterar förförståelsens roll. Förförståelse och förståelse bildar tillsammans en cirkel känd som den hermeneutiska cirkeln. Således är förförståelsen central för förståelsen av ett fenomen. Gilje och Grimen listar två kriterier för korrekt förståelse: det holistiska kriteriet och aktörskriteriet. De pekar dock ut brister med både kriterierna. Det holistiska kriteriet bortser från att händelser kan vara paradoxala, till exempel om myndighetsutövande går i strid med myndighetens praxis. Kritiken mot aktörskriteriet är att aktörers avsikter i många fall är irrelevanta eller av mindre betydelse för analysen. (Gilje & Grimen, 2007) Därmed kommer denna uppsats inte ge anspråk för att uppfylla dessa kriterier; inte heller kommer den göra anspråk på att utgöra den rätta tolkningen, utan istället visa på en ny tolkningsmöjlighet som kan tillfoga sig till fältet av tolkningsmöjligheter. Därtill tillkommer det faktum att teorin spelar en central roll i resultat och analysdelen, där informanternas svar redovisas i samband med en teorianknytning. Således spelar teoriramarna en större roll än min egen förförståelse för forskningsresultatet.

Vilken förförståelse har jag som forskare i ämnet? För till för ett par veckor sedan hade jag ingen kunskap om fackföreningsrörelser överhuvudtaget. Den kunskap jag hade om arbetarrörelsen blundade för fackföreningarnas arbete. Det här kan ses som djupt problematiskt. Eftersom flera av informanterna har en bakgrund i den fackliga rörelsen finns en risk att de berättar om saker som jag som forskare inte har tillräcklig förförståelse för att tolka på rätt sätt. Däremot går det att vända på saken och se det från den andra sidan. Kuhn (1970) hävdar att forskare och professorer som arbetat länge inom sitt fält endast bedriver normalvetenskaplig forskning. En upptäckt som leder till en vetenskaplig revolution kan endast ske om forskaren antingen är ung och ny i fältet eller har en bakgrund i en annan disciplin. Personligen uppfyller jag båda Kuhns krav: för det första är jag ung och har inte kommit ut på vuxenlivets arbetsmarknad som är präglad av fackföreningarnas arbete, inte heller har jag en åsikt om facket så som många i den vuxna generationen har. Därtill tillkommer min bakgrund som student i internationella relationer och vetenskapsteori; från vetenskapsteoretiskt håll är jag obekvämd med att ett paradigm kan vara en sanning och från fältet internationella relationer för jag med mig gängse modeller och teorier för forskning.

4. Resultat och analys

4.1. Definition av prekariatet

För att svara på den första frågeställningen om huruvida prekariatet är på framväxt i Sverige behöver vi först se till hur de olika aktörerna definierar prekariatet. Två av informanterna har ingen större bekantskap med begreppet sedan tidigare, därav definierar jag begreppet åt dem.⁸ Nilsson och Hurtig är relativt väl insatta i begreppet. Hurtig definierar prekariatet som en prekär klass. Prekariatet kan inte organisera sig. De står även utanför välfärdssystemet. Det finns en gammal benämning som lyder ”om man luckrar upp välfärdsstaten så kommer två tredjedelar fortfarande att ha det bra, medan en tredjedel kommer att ha det dåligt”. Hurtig påstår att denna tredjedel är prekariatet, som han jämför med den gamla klassen trasproletariatet. Hurtigs kollega Nilsson vill däremot inte definiera prekariatet. Nilsson instämmer inte i Standing's resonemang. Kritiken Nilsson har mot Standing är att denne sätter termen prekariatet på såväl de som står längst ner på samhällets trappsteg som de som har högre maktresurser, till exempel tekniska konsulter. Standing klassar dock tekniska konsulter som proficianer (Standing, 2013:18-19). En annan kritik som Nilsson framför är att tillfälliga anställningar fanns redan på 1960-talet, då det var vanligt med daglönare, framförallt i hamnen. Daglönare var dock nästan uteslutande hamnarbetare. Eftersom dessa hamnarbetare ofta hade andra jobb som de kunde gå till och inte var lika utlämnade som dagens prekariat anser jag att det inte går att jämföra dessa två grupper med varandra då de arbetade/arbetar under olika villkor.

Varken Svensson eller Jonzén använder termen i sin vardag, men är ytligt bekanta med den sedan tidigare. Haglund, som inte hade hört termen tidigare, läste på om den på Wikipedia innan intervjun. Haglund anser att prekariatet nästintill uteslutande består av de personer som Stadsmissionen kommer i kontakt med. Personligen finner jag mig kritiskt till detta förhållningssätt. *Kommer verkligen Stadsmissionen i kontakt med hela prekariatet? Ungdomar som jobbar på bemanningsföretag eller som går mellan olika visstidskontrakt? De har ju ändå en inkomst, även om de står utanför flera välfärdssystem.* Enligt min bedömning är det sannolikt att Stadsmissionen i första hand kommer i kontakt med trasproletariatet i den benämning som Standing använder när han säger att denna klass befinner sig under prekariatet. I viss mån kommer de säkerligen i kontakt med prekariatet, men inte i den utsträckning som Haglund antar.

⁸ Kortfattat var den definition jag gav ”otrygga anställningar där individerna går mellan olika kortare arbetskontrakt, vilket gör att de står utanför delar av fackets trygghet och vissa välfärdssystem”.

4.2. Är prekariatet på framväxt i Sverige?

De olika informanterna har olika uppfattningar om huruvida prekariatet är på framväxt i Sverige. Exempelvis svarar Svensson ja på frågan, medan Jonzén svarar nej. De två informanterna har båda arbetat som socialsekreterare, vilket även Nordvall har gjort. Även Nilsson och Hurtig, som båda talar ur LO-perspektiv och jobbar på ABF, har olika svar på frågan. Därav drar jag slutsatsen att det är omöjligt att hitta en informant som är representativ för sin organisation. Samtliga informanter talar ur sitt eget perspektiv utifrån sina egna erfarenheter. Därmed är det omöjligt att dra en slutsats hur de olika organisationerna ser på såväl prekariatets framväxt, som någon av de andra frågeställningar, utan istället handlar det om hur informanterna själva ser på saken. Däremot går det att diskutera framväxten av ett prekariat utifrån informanternas resonemang.

Nordvall, Gustavsson, Hurtig och Svensson anser att ett prekariat är på framväxt i Sverige. Gustavsson belyser en förändring som förra regeringen⁹ drev igenom. Förändringen för att minska arbetslösheten ledde till att en person kan arbeta på en arbetsplats i fyra och ett halvt år utan att få fast anställning.¹⁰ Detta kan ske genom att en person kan arbeta två år på visstid, två år på vikariat samt ett halvårs provanställning. Därmed kan arbetsgivare fuska och kringgå reglementet.

Gustavsson påpekar att även Göteborgs Stad, som lider av bemanningsbrist då många anställda snart kommer att gå i pension, ofta väljer att visstidsanställa. Gustavsson ser det här som negativt och har en önskan om att staden ska få in en tydlig rutin i att tillsvidareanställa personal. Därmed belyser Gustavsson att utvecklingen med kortare anställningskontrakt inte endast sker på företagsnivå, utan även kommunalnivå.

Svensson svarar samtidigt på frågan hur han definierar prekariatet samt hur han ser på dess framväxt i Sverige. Den centrala frågan är enligt Svensson vilka som inte når upp till kraven på den framtida arbetsmarknaden. Svensson anser att grundläggande utbildning är centralt i frågan huruvida en individ kommer att hamna i prekariatet eller inte. Prekariatet anser Svensson handla om den situation som är utmärkande för dagens samhälle och som inte tillhör den norm som han växte upp i. Den norm Svensson växte upp i var att ungdomar efter studenten gick ut i ett fast heltidsjobb. Normen är inte längre sådan. Istället är många timanställda. Många kan inte planera sin tillvaro till följd av arbetssituationen. Här liknar Svenssons beskrivning en beskrivning som går att finna i

⁹ Gustavsson åsyftar här den moderata samlingsregeringen under Fredrik Reinfeld.

¹⁰ Den vanliga regeln är att efter sex månaders provanställning ska individens tjänst gå över till en tillsvidareanställning om inte arbetsgivaren meddelar annat. Denna regel sätts dock ofta ur spel. Se LAS (1982:80) samt kommentarer till lagtexten. SFS 1982:80. *Lagen om Anställningsskydd*. Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet. Tillgänglig: <https://lagen.nu/1982:80> (2016-01-05)

antologin *Skitliv* (Bernhardt, 2012). Chefen ringer på söndag kväll, ibland under natten till måndag, med schemat för veckan, en vecka i taget. Ibland blir du inringd i sista stund. Livet går inte att planera, då du ständigt ska vara på givakt och färdig för att rycka in. (Bernhardt, 2012) Min tolkning av *Skitliv* blir att ett meningslöst liv skapas, då livet blir en väntan istället för att vara aktivt. Denna aspekt framhålls även av Olofsdotter (2008).

Svensson påstår å andra sidan att inget land gör förändringar för den nya generationen. I detta sammanhang talar Svensson inte enbart om ålder utan informanten är nog med att påtala att det även kan handla om BRIC-länder. ”*Varför ska lönerna vara mindre i Kina än i Sverige om de kan lika mycket som vi?*” Därmed diskuterar Svensson prekariatet i termer av att förändringar inte görs för den nya generation; varken gällande ungdomar eller länder som är på väg in i västvärldens konsumtionssamhälle och lönenivåer. Svensson påstår att Sverige har världens mest utbildade snabbköpskassörskor. Detta då studenter ofta tar sådana arbeten som extrajobb. Enligt Svensson minskar därmed antalet arbeten för lågutbildade i Sverige. En jämförelse mellan prekariatet och skogstorpäre görs av Svensson. Förr fanns många skogstorpäre, men städerna ropade efter industriarbetare. Svensson anser att gruppen skogstorpäre är ”död” idag. Det är vad som enligt Svensson händer med dem som inte anpassar sig till den nya verkligheten. Svensson citerar Odd Engström ”*För dem som blir kvar på vedbacken blir det precis som alltid- de blir lämnade utanför*”. De individer som har försörjningsstöd idag jämför Svensson med skogstorpäre, de kommer att stå kvar på vedbacken. Svensson tror dock att de fasta anställningarna alltid kommer att klara sig, vilket går mot många prognoser om prekariatets framtid.

Jonzén anser däremot inte att prekariatet är på framväxt. Prekariatet har varit en stor grupp länge. Framförallt handlar det om segregation. Däremot ser Jonzén skillnad mellan olika stadsdelar som hon arbetat i. I den stadsdel Jonzén för närvarande arbetar i står en stor grupp utanför samhället. I andra stadsdelar i Göteborg är det bara en liten grupp som står utanför samhället. Ett problem för prekariatet är att för att kunna skriva på hyreskontrakt hos en hyresvärd krävs ofta fast anställning. Jonzén anser däremot inte att bostadsproblemet för prekariatet är ett problem. Det finns kommunala kontrakt och det finns en ”tak över huvudet” policy i Göteborg. Däremot anser Jonzén att det är lätt att misstolka det hon sa då det finns många infallsvinklar på frågan. Vid efterforskning visar det sig att kraven för att få ett kommunalt kontrakt i Göteborg är höga; 2014 fick 500 göteborgare kommunala kontrakt (Fahlgren, 2015, 16 mars). I största mån ska man söka på den vanliga bostadsmarknaden. Därmed tydliggörs prekariatets utsatthet på bostadsmarknaden. Samtidigt går det att hävda att stora delar av samhället har problem på bostadsmarknaden med långa kötider och att det inte är unikt för prekariatet.

Nilsson är som tidigare nämnts kritisk till prekariat som klass. Den tidigare ombudsmannen för LO anser att när konjunkturen svänger skapas antingen arbetskraftsbrist eller arbetslöshet. När det är arbetskraftsbrist är arbetsgivarna mer angelägna om att ge fler fasta anställningar. Nilsson anser att prekariatet beror delvis på konjunkturen och delvis på de maktförhållanden som skapas när det antingen finns stor brist på arbetskraft eller stor tillgång till den. Istället anser Nilsson att det sker en polarisering i samhället, med en solside och en skuggside (se bilaga 4). Nilsson anser att klasstrukturen har förändrats och att vi är på väg in i en Downton Abbey-ekonomi. Allt fler gifter sig eller skaffar familj med personer med samma utbildningsnivå. Nilsson ser samhället som en trappstegshierarki, där socialt homogena par gör att trappstegen glesas ut. Däremot gör Nilsson en beskrivning som passar in på prekariatet. Tre civilingenjörer arbetar sida vid sida av varandra på Volvo och de har alla tre samma arbetsuppgifter. Den ena har en tillsvidareanställning, den andra tillhör ett bemanningsföretag och den tredje är en inhyrd konsult. Nilsson anser att det har blivit en förändrad klasstruktur och på grund av nya villkor är det svårt att veta var vi är på väg.

4.2.1. Diskussion

Det går inte att fastställa en viss organisations åsikter i en fråga, det är informanternas egna åsikter. Kan vi se en tendens till att prekariatet är på framväxt i Sverige? Samtliga informanter, utom Jonzén och Nilsson anser det. Jonzén anser att prekariatet har varit en stor grupp länge. Här är frågan vad som definieras med "länge". Standing (2013) hävdar att prekariatet började infinna sig på arbetsmarknaden i och med neoliberalismens intåg på 1980-talet. Därmed finns möjligheten att vad som Jonzén anser vara "länge" sammanfaller med Standings tidsperspektiv. Därmed kvarstår bara en informant som inte anser att prekariatet är på framväxt. Nilsson är kritisk till termen på grund av att den inkluderar olika maktsfärer: till exempel är tekniska konsulter blandade med låginkomsttagare. Eftersom tekniska konsulter enligt Standing är proficianer (Standing, 2013:18-19) och Nilssons andra kritik gentemot prekariatet, förekomsten av hamnarbetare som daglönare, är svår att jämföra med prekariatet, anser jag att det är möjligt att bortse från Nilssons kritik. Nilsson ser istället en utveckling åt en solside och skuggside som i mångt och mycket sammanfaller med Pikettys resonemang (se bilaga 4). Däremot betyder det inte att Standing och Pikettys respektive forskning är motstridiga: enligt min uppfattning kan de mycket väl belysa två olika sidor av samma utveckling. Med vilka ögon man väljer att se utvecklingen är upp till var och en; man kan se till det

ena, det andra eller båda perspektiven: men den här uppsatsen är avgränsad till Standings perspektiv.¹¹

4.3. Riskerar en sådan framväxt att splittra arbetarrörelsen?

Standing anser att det finns en ständig spänning mellan empati¹² och konkurrens, där empatin alltmer förkastas för konkurrensen. (Standing, 2013:40) Standings bok öppnar upp för en fråga om det är på väg att bli en djungels lag på arbetsmarknaden. Standing hävdar att prekariatet är fragmenterat. Framförallt diskuterar han, liksom Berman (2006), hur individualiseringen och marknadsekonomin undergräver de sociala banden i ett samhälle. Mer ansvar läggs på individen. Om en individ misslyckas är det enligt den neoliberal ideologin dennes fel medan beroendeskolan belyser de maktförhållanden som råder (Steans, Pettiford, Diez & El-Anis, 2010). Det kan ses som farligt att lägga ett ansvar på individen när det är maktstrukturen som skapat problemet. Standing uttrycker sig inte på det här sättet, men det osökta resonemanget dras till en utveckling där individualiseringen skapar djungelns lag. Resonemanget utgår ifrån Hobbes påstående att avsaknaden av en stark statlig makt leder till att människan lever i ett naturtillstånd. Ett naturtillstånd är ett krigstillstånd. (Hobbes, 1651) Den neoliberal marknadsmodellen förespråkar ett klimat där de starkaste, konkurrenskraftigaste vinner. Denna diskurs kallas av Hettne (2009) globalisation och disorder, vilket kan vara en beskrivande titel på det tillstånd av anarki vars existens vi ska undersöka.

Många forskare väljer att skilja på arbetare och tjänstemän, vilket jag inte kommer att göra i denna uppsats, utan för analytiskt ändamål kommer jag benämna båda som arbetare. Många tjänstemän, så som lärare, socialsekreterare och sjuksköterskor, befinner sig i en situation med hög arbetsbelastning, låga löner och stor risk för utslitning. Dessutom har TCO:s förbund, så väl som LO:s, delat den vision att de kämpar för sina medlemmars rättigheter inför arbetsgivaren. En uppdelning i tjänstemän vs arbetare skulle inte tjäna ett syfte i analysen. Arbetarrörelsen kan uppfattas som en andra rörelse, för att tala i Polanyis (2012) termer, som utgjorde en motkraft mot de liberala krafterna och urusla arbetsförhållanden som rådde på fabriker. I arbetarromanen *Död Mans Hand* (Fridell, 1946) beskriver protagonisten David Urban Martin Bohm hur han är en tänkande människa, men att förhållandena på fabriken där han jobbade gjorde honom till en maskin.

¹¹ För att kunna föra ett vettigt analytiskt resonemang krävs ett teoretiskt ramverk. Syftet med denna uppsats är inte att fastställa prekariatets existens. Däremot framlägger ingen av informanterna någon information som kan användas för att falsifiera Standings teorier.

¹² Standing definierar inte empati. Enligt min uppfattning överensstämmer dock hans användning av ordet med nationalencyklopedins definition av empati som en *förmåga att leva sig in i en annan människas känsloläge och behov*. (Empati, Nationalencyklopedin, Hämtad 2015-12-09 från ne.se)

Han var inte längre en människa utan likt en maskin var han utbytbar och hade inget mänskligt värde. Löpande bandet förkastade människor till att bli maskiner. Även om arbetsförhållandena i fabriker har förbättrats sedan dess, syns fortfarande arbetets meningslöshet och de anställdas avsaknad av egenvärde i det monotona arbete som utförs på många produktionsföretag.¹³ Standing beskriver att många arbetar övertid, antingen av rädsla att bli uppsagda, eller på grund av en hägring om en befordring. Dagens samhälle bäddar för motsättningar. Vare sig det gäller extremfall så som arbetare som vill begå självmord genom att hoppa från taket på Foxconn's byggnader i Kina eller svenska arbetare som lider av arbetsrelaterad stress och där risken för hjärtinfarkt och ohälsa ökar, finns risken att utsatta arbetare börjar se arbetslösa som lata individer som aldrig har betalat skatt. Det gäller framförallt de arbetslösa som är försörjningsstödstagare, varav vissa aldrig har varit ute på arbetsmarknaden i en sådan utsträckning att de betalar skatt. Svensson beskriver att de flesta försörjningsstödstagare är ungdomar och migranter. Många arbetare betalar med såväl psykisk som fysisk ohälsa, i form av exempelvis sjukdomar som är stressrelaterade. Det är således förstäligt om en grupp av dessa individer som betalar skatt med blod, svett och tårar anser att invandrare eller andra försörjningsstödstagare, är snyltare på välfärden. Samtidigt finns det arbetslösa som anser att de med arbete inte ska klaga, då de har en fast anställning. Svensson ser inte att det finns dåliga arbetsvillkor för individer med fast anställning. Istället bör vi bli mer medvetna om "utanförskapsgrupperna." Svensson ser det som att prekariatet befinner sig i en mer prekär situation än någon individ med fast anställning skulle kunna befinna sig i. Svensson anser att det är en mindre psykisk belastning att veta att man går till samma jobb nästa vecka, än att inte ha ett fast arbete.¹⁴ Haglund beskriver det snarare som "olika nivåer i helvetet" där de som Stadsmissionen tar hand om befinner sig längst ner. Personligen ser jag det som olika delar av Dantes Inferno, där ingen del är ett värre eller bättre alternativ än det andra. Frågan är dock inte vilket alternativ som är bäst respektive värst, utan huruvida det uppstår en splittring mellan grupperna. Standing själv anser att prekariatet är en fragmenterad klass, men en lika viktig fråga gäller splittringen mellan prekariatet och arbetarklassen.¹⁵

¹³ Olofsdotter & Augustsson (2008) belyser att bemanningsanställda ska kunna vara utbytbara med varandra, vilket anses vara en kärna i bemanningsindustrin. Således kan utbytbarheten återfinnas inom båda grupperna.

¹⁴ Fridell skulle med stor sannolikhet argumentera mot den här ståndpunkten, då han anser att det är arbetets monotoni som är mest psykiskt belastande och skapar depression och andra folksjukdomar. Svenssons svar är att Fridell var verksam i sin tid, med sina problem. Enligt Svensson är grottekvaren inte relevant idag. Svenska Akademiens definition av grottekvare är "beteckning för en av otyglad vinstbegär driven industrialism". (Grottekvare. (1929). Svenska Akademien. Hämtad 2016-01-06 från <http://g3.spraakdata.gu.se/saob/show.phtml?filenr=1/89/29.html>.) Med utgångspunkt av denna definition av grottekvare i samband med Pikettys forskning som visar på att kapitalavkastningen är högre än tillväxttakten i ekonomin, skulle en brännande fråga snarare vara om grottekvaren har en renässans eller är på väg tillbaka.

¹⁵ Olofsdotter (2008) beskriver bemanningsanställda versus tillsvidareanställda i termer av binära oppositioner av vi mot dem. Denna uppsats gör anspråk på att denna uppdelning i binära oppositioner kan utökas till även andra klasser inom den traditionella arbetarklassen. Således försvinner den klassiska marxistiska klasskonflikten mellan arbetare och kapital för att övertas av inomklassliga konflikter.

Hur ser de olika informanterna på ökade spänningar mellan arbetarklass och prekariat?

När Nilsson arbetade på Kommunal arbetade de idogt med att förbättra villkoren för timanställda. När villkoren för timanställda förbättrades, förbättrades även villkoren för de tillsvidareanställda då arbetsgivarna inte var lika benägna att byta ut fast anställd personal mot timanställda. Nilsson anser att även om det råder en djungelns lag på arbetsmarknaden råder även ett intresse av att undvika en sådan situation. Nordvall uttrycker att det är betydelsen av kollektivavtal- kollektivavtal finns till för att djungelns lag inte ska uppstå. Hon hoppas därmed att det inte råder en djungelns lag på arbetsmarknaden. Nilsson för inte enbart liknande tankegångar utan lägger även till att kollektivavtal skapades för att skydda arbetarna mot varandra i första hand och inte gentemot arbetsgivarna. Samtidigt ska kollektivavtal utgöra ett skydd mot andra arbetsgivare så att olika arbetsgivare inte konkurrerar med oschyssta medel, utan lika villkor ska gälla för arbetare. Nilsson är ambivalent kring huruvida djungelns lag kommer att råda i framtiden eller ej.

Hur ser informanterna på huruvida det finns någon risk i det faktum att prekariatet eftersträvar tillsvidareanställning, om dessa anställningar präglas av dåliga arbetsvillkor, med följder som exempelvis stressrelaterade sjukdomar? Hurtig anser att lönedumpning skulle kunna vara en sådan risk. En annan faktor skulle kunna vara en splittring i hur fackförbund hanterar situationen, vilket skulle leda till att det blir svårt för facket att organisera sig. Gustavsson anser att det är viktigt att det inte skapas motsättningar, utan lösningar, vilket facket har som uppgift. Jonzén har ett tydligt exempel på hur djungelns lag infinner sig på arbetsmarknaden: arbetsintervjuer. För att få en anställning ska du inte bara gallras igenom högen med cv:n och personliga brev utan det krävs också att du är den bästa av alla sökande på arbetsintervjun. Även Haglund är tydlig med att han anser att det råder en djungelns lag på arbetsmarknaden.

Sammanfattningsvis är åsikterna hos informanterna att de inte hoppas på en sådan utveckling. Jonzén ger det tydligaste exemplet på hur djungelns lag redan infinner sig på arbetsmarknaden. För övrigt ser flera informanter kollektivavtal som en motkraft mot en djungelns lag. En informant beskriver dessutom hur kollektivavtalen skapades för att motverka allas kamp mot alla bland arbetstagarna.

Till den brännande frågan; riskerar prekariatets framväxt att splittra arbetarrörelsen? Gustavsson beskriver hur Vision fortfarande tar emot arbetssökande som medlemmar, men vissa andra förbund inom TCO tar inte mot arbetssökande. Framförallt driver inte facket de arbetssökandes kamp. Vision för inte heller sina medlemmars talan gentemot myndigheter, utan endast mot arbetsgivare.

Gustavsson berättar att Vision inte får föra funktionsnedsatta som arbetar inom dagverksamheters rättigheter. Vissa krafter inom Vision vill ändra på detta, inklusive Gustavsson. Gustavsson ser risken att prekariatet splittrar arbetarrörelsen. Nilsson påpekar att det finns en större möjlighet att driva fackrörelser när en stor arbetar/medelklass finns. Det var på det sättet folkhemsrörelsen skapades. Nu finns inte en sådan stor medelklass längre i och med den ökade polariseringen i samhället. Av den anledningen blir det svårare att bedriva fackpolitik. Hurtig anser inte att prekariatet riskerar att splittra arbetarrörelsen, men prekariatet gör att arbetarrörelsen krymper, i och med att facket får färre medlemmar. Svensson svarar på frågan genom att ställa frågan *"I vilken grad definierar facket att de själva är arbetarrörelsen?"*. Nya problem kan inte lösas med gamla strukturer, utan om prekariatet riskerar att splittra arbetarrörelsen beror det på att de gamla strukturerna inte kan anpassa sig till den nya verkligheten. Nya problem kräver nya system enligt Svensson. Svensson tror att vi befinner oss i ett epokskifte, men vi vet inte om vi befinner oss i ett epokskifte förrän efteråt.

För att kunna besvara frågan om huruvida prekariatet leder till en splittring i arbetarrörelsen krävs att följande frågor besvaras: *-Vilka är konsekvenserna av det faktum att en stor del av arbetsmarknaden inte har en facklig röst som företräder dem? samt Vilka konsekvenser har prekariatet på den gemensamma fackliga kampen och fackföreningarnas förhandlingspositioner?*

Såväl Nilsson som Hurtig talar om att alla försök att organisera arbetslösa har misslyckats. Det beror på att arbetslösa inte har en gemensam plattform på samma sätt som arbetsplatsen utgör en plattform för fackföreningar och därför är alla organiseringsförsök svårare. En annan faktor är att om en individ går länge utan arbete skapas ofta andra sociala problem, såsom missbruk, vilket gör det svårt att mobilisera. Däremot öppnar en informant upp för en illegal arbetsförmedling för svartjobb, vilket skulle stärka de utsatta individernas förhandlingsposition gentemot sina arbetsgivare. Hurtig gör en distinktion mellan solidaritet och välgörenhet. Solidaritet bygger på att alla sitter i samma båt, medan välgörenhet idkas av personer som inte själva befinner sig i samma situation. Folkrörelsen bygger på solidaritet, det är enligt Hurtig omöjligt att bygga en folkrörelse på välgörenhet. Den organisation som inkluderar både arbetare och arbetslösa i samma rörelse finns redan, det är Socialdemokraterna. Fackets kamp handlar enligt Hurtig om att organisera de personer som tillhör en arbetsplats. Således är en organisation av arbetslösa en politisk kamp och inte en facklig.

Gustavsson beskriver hur Vision inte får lov att företräda sina medlemmar gentemot myndigheter. Likväl anser Gustavsson att det är fel att individer med försörjningsstöd inte har en facklig röst.

Hela facket instämmer inte med Gustavsson, utan det är hans personliga åsikt. Individer som arbetar på dagverksamheter får inte företrädas av facket. Nordvall beskriver en separation av arbetsmarknaden i en öppen och en skyddad arbetsmarknad. Eftersom funktionsnedsatta inte arbetar på den öppna arbetsmarknaden och inte har samma förpliktelser att gå till arbetet varje dag anser Nordvall att det inte är realistiskt att dessa företräds av facket. Det faktum att de inte företräds av facket har dock konsekvensen att funktionsnedsatta endast får statlig pension och inte tjänstepension, vilken går genom facket. Således blir funktionsnedsatta automatiskt så kallade fattigpensionärer enligt Gustavsson. Gustavsson tänker driva frågan om att inkludera funktionsnedsatta i fackets rörelse då han anser att det nuvarande systemet skapar olika syn på medborgare, olika människovärden. Många i facket anser att regelverken begränsar handlingsmöjligheterna, medan Gustavsson vill ändra på regelverken. Nordvall anser däremot att det är svårt att ändra på regelverken när arbeten på den öppna och den slutna arbetsmarknaden sker på olika villkor. Istället förespråkar hon förmånskort från kommunen till funktionsnedsatta, där de får rabatt på exempelvis bio.

Svensson anser att många jämför försörjningsstöd med a-kassa. Försörjningsstöd anses ofta vara mer ”skämmigt att ha” än arbetslöshetskassa. Svensson gör distinktionen mellan försörjningsstöd och arbetslöshetskassa att a-kassa är mer ömsesidigt. Personen har betalat skatt samt avgift till facket och är därmed med i systemet och får a-kassa. Försörjningsstöd är ensidigt, där bidragstagaren ska uppfylla vissa krav. De individer som Crossroads möter har inte försörjningsstöd. Däremot har många av de individer som Stadsmissionen kommer i kontakt med försörjningsstöd. Haglund berättar att individer har rätt att ta med sig ett ombud eller en åhörare till ett möte med en myndighet. Detta beläggs i förvaltningslagen (SFS 1986:223) ” 9 § *Den som för talan i ett ärende får anlita ombud eller biträde. Den som har ombud skall dock medverka personligen, om myndigheten begär det. Visar ett ombud eller biträde oskicklighet eller oförstånd eller är han olämplig på något annat sätt, får myndigheten avvisa honom som ombud eller biträde i ärendet. En myndighets beslut att avvisa ett ombud eller biträde får överklagas särskilt och då i samma ordning som det beslut varigenom myndigheten avgör ärendet.*” Haglund uppger att Crossroads och Stadsmissionen systematiskt i fem års tid har arbetat med att vara så kallade personligt ombud till de individer som de möter gentemot myndigheter. Stadsmissionens jurister kan föra individens talan, men minst lika viktigt anser Haglund det är att överhuvudtaget ha med sig en annan person till myndighetsmötet, då han anser att det stärker individens position gentemot myndigheten. Svensson, Nordvall och Jonzén instämmer inte i Haglunds bild. Svensson ser det som ett generellt problem att individer har svårt att möta myndigheter. Det vore orättvist att låta försörjningsstödstagare få tillgång till en röst som för deras talan gentemot myndigheter, i så fall

skulle denna möjlighet finnas för samtliga individer som kommer i kontakt med svenska myndigheter. Nordvall förespråkar att de individer hon möter ska ta med sig en annan person till deras möte, gärna för att anteckna vad som sägs. Däremot är det inte vanligt, Nordvall uppskattar att det är en av fem eller en av åtta möten som någon tar med sig ett ombud eller en åhörare till. Jonzén har arbetat som socionom i snart tio år men har aldrig varit med om att någon som hon möter har tagit med sig en åhörare eller ett ombud till deras möte.

Jonzén ser avsaknaden av en facklig röst för stora delar av prekariatet som ett bekymmer. Det gör att många individer är utelämnade till systemet och beslut som de inte förstår. Däremot ser hon en stor risk med att skapa en sådan röst. Det skulle leda till att dessa individer blir ännu mer stämplade. Försörjningsstöd är menat att vara tillfälligt. Jonzén funderar i tankebanor kring huruvida en facklig röst skulle fungera som en stämpling och därmed leda till ännu mer segregation. Nordvall hyser ingen åsikt om huruvida det bör skapas en facklig röst för försörjningsstödstagare. Däremot ser hon en risk i det faktum att politiken skulle bli inblandad om en facklig röst skapas. Politik och regeringsskiftet bör lämnas utanför.

Gustavsson ser däremot inte något problem i att arbetslösa skulle få en facklig röst. De positiva konsekvenserna av en sådan förändring är att de arbetslösa skulle få det fackliga stödet, från experter inom branschen. För facket skulle det innebära att de fick fler medlemmar och att arbetslösheten skulle minska. Gustavsson ser inget problem i det faktum att arbetslösa inte tillhör en specifik sektor. Har den arbetslöse haft ett arbete tidigare ska hen tillhöra det förbund som sektorn tillhör. I annat fall kan individen bli medlem i det förbund som företräder den sektor som individen är intresserad av att jobba i och har erfarenhet av. Svensson påpekar att försörjningsstöd inte är en anställning, det är inte heller en medborgarlön, vilket heller inte är avsikten. Det finns en tendens ur samhällets synvinkel att se försörjningsstödet som bara en kostnad. Svensson påpekar att de personer som är försörjningsstödstagare inte gömmer några pengar i madrassen. Göteborgs Stad delar ut cirka en miljard kronor per år i försörjningsstöd. När bidragstagarna köper saker för dessa pengar går 25 % tillbaka i moms och således sätts pengarna i omlopp.

Sammanfattningsvis går informanternas åsikter isär huruvida det vore vettigt för försörjningsstödstagare och/eller prekariatet samt arbetslösa att ha en facklig röst eller intresseorganisation som företräder dem. Haglund anser att prekariatet har en sådan intresseorganisation i Stadsmissionen; frågan är dock om det snarare inte är trasproletariatet, klassen under prekariatet, som Stadsmissionen hjälper. Som Standing säger (Utbildningsradion, 2013) är prekariatet eftertraktat, medan trasproletariatet inte är det. Jonzén anser inte att prekariatet

har en intresseorganisation. Socialsekreteraren anser att till exempel missbrukare är en oerhört snäv grupp. Eftersom denna grupp är snävt definierad, vilket prekariatet inte är, får de mer hjälp. Det är sådana här snävt definierade grupper som Stadsmissionen hjälper. Jonzén tror inte att prekariatet kommer att splittra arbetarrörelsen, däremot tror hon att det finns en större risk för segregation och ett klassamhälle om arbetarrörelsen fortsätter kämpa för arbetares rättigheter.

Vilka konsekvenser har prekariatet på den gemensamma fackliga kampen och fackföreningarnas förhandlingspositioner?

Enligt Hurtig leder desto fler medlemmar i prekariatet till att det blir desto svårare att upprätthålla kollektivavtal. Gustavsson ser däremot inte att prekariatet leder till några negativa fackliga konsekvenser utan anser istället att facket måste anpassa sin verksamhet efter den nya situationen, samt driva alla medlemmars intressen. Enligt Nilsson är fackets roll att förstärka individen genom kollektivet. Inom prekariatet har individen en stark förhandlingsposition hos arbetsgivaren, medan facket förhandlar för arbetare med svagare förhandlingspositioner. Nilsson ser det som att prekariatet gör facket svagare: dock är det endast en av flera faktorer som leder till en försvagning av facket. En annan är globaliseringen. Problemet är snarare att genom globaliseringen har facket inte längre en förhandlingspartner så som de hade i Marcus Wallenberg. Nilsson uppger att utan en förhandlingspartner blir det svårare att bedriva nationell politik. Frågan är då hur detta påstående förhåller sig till det faktum att Polanyi (2012) visar på att den starka nationella staten bildade en dubbelrörelse tillsammans med de liberala marknadskrafterna. Om olika sociala rörelser med krav på politikens återinförande utgjorde den andra rörelsen i den dubbla rörelse som Polanyi beskriver, var finns den andra rörelsen när globaliseringen har lett till att det inte längre går att driva en nationell politik? Enligt Polanyi hade samhället mött sin undergång om inte den nationella politiken hade växt fram för att mildra effekterna av de fria marknadskrafterna. Den naturliga följdfrågan blir då om de fria marknadskrafterna leder till att vi är på väg mot en undergång? En sådan profetia vore dystopisk. Däremot är det mer realistiskt att hävda att vi går tillbaka till ett pre-westfaliskt samhälle, där det råder allas krig mot alla på arbetsmarknaden. Smith framhåller att Hobbes inte ser a state of nature som en pre-modern företeelse utan att naturtillståndet infinner sig närsom det finns en avsaknad av den starka auktoritära makt som staten utövar (Smith, 2006). FN-systemet har gått över från att handla om nationell och territoriell säkerhet, till att ingripa mänskliga rättigheter (Peoples & Vaughan- Williams, 2015). Hobbes hävdade ursprungligen att medborgarna skulle ge upp en del av sin autonomi för att få beskydd mot anarki av en legitim och suverän enväldshärskare, Leviathan. (Devetak et al., 2012). Problemet som uppstått genom historien är att det yttersta säkerhetsobjektet har varit staten och inte individen. Således har fokus på staten som säkerhetsobjekt gjort att statens

primära uppgift, att skydda medborgarna, i många fall har blivit en sekundär uppgift, i vissa fall obefintlig. Diskursen har dock ändrats när det gäller internationella förhållanden. FN-systemet har nu gått över till att förespråka mänskliga rättigheter framför territoriell säkerhet och nationell autonomi (Peoples & Vaughan- Williams, 2015). Således kan vi se en utveckling mot mänskliga rättigheter på internationell nivå inom FN-systemet, medan vi ser en återgång till anarki på nationella arbetsmarknader. Arbetsmarknaderna präglas av allas kamp mot alla och survival of the fittest, där konkurrenskraften bestämmer utgången. Denna utveckling är paradoxal, då ekonomi och internationella relationer i allra högsta grad är relaterade till varandra.

Riskerar då prekariatet att splittra arbetarrörelsen? Facket är inte en gemensam plattform som företräder olika grupper mot de neoliberala marknadskrafterna, utan de är en plattform för arbetare. Olika fack förhandlar fram olika kompromisser, vilket är positivt i den mån att arbetare i olika sektorer har olika behov men det gör också att den fackliga gemenskapen är som störst inom fackföreningarna som finns på varje enskild arbetsplats. Redan i det här skedet syns tecken på fragmentering då facket inte företräder alla. Haglunds personliga åsikt är att det inte finns en möjlighet för en enhetlig andra rörelse mot det neoliberala paradigmet. Individerna är i fokus i samhället, allting individualiseras. Därmed är inte heller en enhetlig kamp mot paradigmet möjlig enligt Haglund. Den neoliberala marknadsmodellen förespråkar ett klimat där de starkaste, konkurrenskraftigaste vinner. Nilsson för ett resonemang som liknar Rousseaus ”*stag hunt*”, där den ena vinner och den andra förlorar eller som i Nilssons termer; marknadsprincipen innebär att den enes frihet är den andres död. Det ter sig hypokritiskt att den starkaste överlever och den svaga förintas varken är en moralisk, legitim eller legal synvinkel när det gäller genetiskt ingenjörsskap på bebisar eller i blodsutgjutelse mellan människor men att samma princip är ett eftersträvanvärt ideal på arbetsmarknaden, när arbetsmarknaden utgör en sådan primär del av människans liv. Införandet av flexibel arbetstid leder enligt Standing till att kollegor inte erhåller lika starka sociala band mellan varandra. Studier om bemanninganställdas villkor har liknande resultat då de poängterar att bemanningsanställda ”*måste kunna bryta upp, glömma, släppa [sic] och börja om på nytt*” (Olofsdotter & Augustsson, 2008:16). Den bemanningsanställda måste ideligen växla mellan likgiltighet och engagemang (Olofsdotter, 2008). Den flexibla arbetstiden försvagar arbetarrörelsen då det uppstår svårigheter att inkludera prekariatet i den fackliga rörelsen. Vare sig det är möjligt med förändrade strukturer som Gustavsson påpekar eller omöjligt som Nilsson och Hurtig anser, skapar det stora problem för arbetarrörelsen. Folkrörelser bygger på solidaritet. Om arbetarklassen splittras minskar solidariteten, allas krig mot alla tar över, vilket leder till att spelutrymmet och styrkan i folk rörelsen minskar. Oavsett om det är en medveten eller omedveten konsekvens av införandet av flexibel arbetstid har den lett till att arbetarrörelsen har minskat i styrka. I namn av

flexibilitet, frihet och rörlighet skapas stålbojor för de anställda medan dessa ord endast kan tillskrivas arbetsgivarna.¹⁶ Samtidigt slås arbetarrörelsen sönder, då djungelns lag och organisationssvårigheterna på en fragmenterad arbetsmarknad har lett till en svagare arbetarrörelse. Under tiden sker en utveckling med ökade inkomstskillnader, där avkastningen på kapital är högre än tillväxttakten i ekonomin. Om avsaknaden av en stark statsmakt för med sig a state of nature och därmed a state of war innebär utbredningen av fria marknadskrafter allas krig mot alla. Vinstintressen för företag som går över en stark välfärdsstat och Pikettys forskning om ökade inkomstklyftor belägger en sådan utveckling. Hobbes påpekar att absolut frihet är anarki och krigstillstånd (Hobbes, 1651:218). Om alla män skulle ha rätt till allting skulle de därmed ha rätt att styra över andra människor, vilket gör att den suveräna makten är nödvändig för att förhindra ett sådant skede. (Ibid: 219-220).¹⁷ Genom globaliseringen har den svenska arbetarrörelsen dessutom inte en förhandlingspartner såsom de hade i Markus Wallenberg. När staten inte har någon förhandlingspartner, liksom det faktum att multinationella företag hotar med att flytta sina investeringar till ett annat land, leder det till att staten inte kan ha den roll som den hade som andra rörelse mot de framväxande marknadskrafterna som Polanyi anser vara samhällets självförsvar. Om staten inte kan utgöra den nödvändiga andra rörelse som uppkommer som motkraft, vilka blir då motkrafterna när arbetarrörelsen har splittrats och minskat i storlek? Kommer det inte att bildas någon motkraft, vilket resulterar i en utveckling tillbaka till 1800-talets inkomstskillnader, så som Piketty förespråkar, eller sker en utveckling mot kommunitära krafter? Vi kan redan se ett samhälle där främlingsfientliga partier tar över makten i allt fler länder. Mycket offerades för att upprätthålla guldmynstfoten; vad kommer att offras för att upprätthålla det neoliberala marknadssystemets krav på flexibilitet? Nilsson talar om kodifierad vs icke-kodifierbar kunskap, där samhället bygger på kodifierad kunskap. Den paradispolitik Nilsson skulle tänkas kunna se är ett samhälle där icke-kodifierbar kunskap spelar större roll. Ett ökat utrymme för icke-kodifierbar kunskap skulle leda till en maktförskjutning i form av att arbetsgivarens vertikala kontroll minskar till förmån för en större horisontell maktfördelning. I decemberkompromissen 1906 förhandlade arbetarrörelsen fram rätten för arbetarna att organisera sig, mot att arbetsgivarna skulle stå för kontrollen över produktion och utveckling inom företaget.¹⁸ En utveckling som Nilsson ser som paradispolitik skulle därmed riva

¹⁶ Förutom Standing (2013) är Olofsdotter (2008) ett exempel på forskning som visar på att flexibiliteten på arbetsmarknaden endast är flexibel för arbetsgivaren och inte för arbetstagarna.

¹⁷ Intressant är hur Smith (2006) lägger märke till att Hobbes förespråkar en stark välfärdsstat samt att allas krig mot alla inte är premodernt, utan kan infinna sig närsom det blir en avsaknad av en stark suverän statsmakt. Hobbes anses av Smith vara frihetens fader, vilket kopplas till att endast medlemmar av en republik kan vara fria. Trots att detta uppmärksammas diskuterar Smith den moderna staten i samband med Hobbes i helt andra termer än denna uppsats gör. Pudelns kärna kan ligga i Smiths liberala syn på frihet, Hobbes realistiska syn på frihet samt författarens syn på frihet som frihet från direkt och indirekt våld i enlighet med Galtungs definition.

¹⁸ Det intressanta med decemberkompromissen är att det från början inte var en självklarhet i det kapitalistiska systemet att arbetsgivaren kontrollerade produktionen och utvecklingen. Om det inte är en inneboende beståndsdel av kapitalismen skulle kapitalismen fungera även utan arbetsgivarens kontroll.

upp delar av decemberkompromissen. En upprivning av decemberkompromissen skulle dock kräva en vertikal interaktion som är föga trolig med de neoliberala krafterna. Ett traditionellt klasskrig i marxistiska termer är inte heller en realistisk möjlighet, då införandet av neoliberala marknadsprinciper på 1980-talet har lett till en fragmentering av arbetarklassen. Istället ser vi en utveckling mot anarki på arbetsmarknaden och den brännande frågan är om det krävs ett nytt trettioårigt krig, denna gång på arbetsmarknaden, för att kunna skapa ordning där igen? Dessa frågor besvaras inte i denna uppsats, vilket heller inte är syftet. Istället lämnar jag över frågan angående hur vi ska få ordning på en arbetsmarknad där djungelns lag råder till framtida forskning. Det primära är det faktum att FN-systemet har övergått till en diskurs där mänskliga rättigheter och individens säkerhet hyllas som det ultimata säkerhetsobjektet; men där motsatta principer råder på arbetsmarknaden och i den globala ekonomin; där de neoliberala marknadskrafterna är säkerhetsobjektet. Denna utveckling är paradoxal och självmotsägande. FN-systemets mänskliga rättighetersdiskurs är en teleologisk utveckling, medan det på arbetsmarknaden och i den ekonomiska sfären sker en återgång till 1600-talets anarki.

5. Slutsatser

De olika informanterna kan inte ses som representativa för sina respektive organisationer, då informanter från samma organisation ofta ger motstridiga svar på samma frågor. Däremot kommer samtliga informanter på något sätt i kontakt med prekariatet genom sitt yrke. Således skildras snarare olika åsikter, åsikter som är resultatet av olika förförståelser och olika erfarenheter.

Det råder olika åsikter hos informanterna huruvida prekariatet är på framväxt eller inte. De flesta ser en sådan framväxt, medan två stycken inte anser att prekariatet är på framväxt. Den ena av dessa två anser att det prekariatet funnits länge: men eftersom Standing (2013) ser prekariatets framväxt som en faktor av neoliberalismens intåg på 1980-talet, är det ändå möjligt att tolka informantens svar inom Standings tidsram. Den andre informanten är kritisk till Standings teori i sin helhet.

Informanten vill hellre se i termer av polarisering i samhället med en solsida och en skuggsida, i likhet med Pikettys forskning. Det betyder däremot inte att Standing och Pikettys respektive forskning är motstridiga: de kan mycket väl belysa två olika sidor av samma utveckling. Medan flera informanter belägger en framväxt av prekariat kan inte de åsikter som bestrider en sådan framväxt användas för att vederlägga prekariatets framväxt. Denna uppsats finner därmed prekariatets framväxt som belagd utifrån de intervjuades perspektiv och förståelse.

Riskerar arbetarrörelsen att splittra arbetarrörelsen? Facket företräder endast sina medlemmar och medlemskap är förbehållet en viss smal grupp. Visserligen har olika fackförbund olika stadgar kring vem som får bli medlem, men i regel företräder de endast arbetstagare. En organisering av arbetslösa eller prekariatet ses som svårvisualiserad, om inte omöjlig. Fackföreningarnas uppgift är att organisera arbetstagarna på en arbetsplats, men arbetslösa och prekariatets medborgare, som går från en kortare anställning till en annan, är svårare att organisera. Dessa individer har ingen gemensam fast punkt, så som arbetsplatsen är för fackmedlemmar och därför är en organisering svår. Flera försök har gjorts men inget har lyckats. Den svenska arbetarrörelsen finns inom ramen för Hettnes (2009) fjärde diskurs. Arbetarrörelsen var en relativt enad kamp gentemot arbetsgivarsverige. Standing (2013) påstår att ett prekariat uppkommer som följd av neoliberalismens intåg på 1980-talet. Hettne (2009) beskriver övergången mellan sin fjärde och femte diskurs. I den femte diskursen kliver neoliberalismen in på marknaden, vilket sker under 1980-talet. Denna femte diskurs kallar Hettne globalisation and disorder. Globalisation and disorder är ett beskrivande namn på den företeelse som denna uppsats undersöker, nämligen den djungelns

lag och anarki på arbetsmarknaden som uppkom i och med neoliberalismens krav på flexibilitet. Därmed ter sig det inte för långsökt att utifrån uppsatsen empiri se namnet på Hettnes femte diskurs som ett påtagligt och illustrativt begrepp för att det råder en djungelns lag inom den nya diskursen.

¹⁹ Framförallt beskriver titeln den fragmentering som råder på arbetsmarknaden. Arbetarrörelsen övergick från att vara enhetlig till att bli fragmenterad i samband med övergången till den nya diskursen. Hur reglerna för medlemskap i facket ser ut är olika för alla förbund; däremot är det problematiskt när en individ endast får vara medlem i ett förbund åt gången; men samtidigt har jobb inom flera olika sektorer. Dessutom krävs sex månaders anställning för att få tillgång till facklig arbetslöshetskassa (SFS 1997:238). Individer med funktionsnedsättningar får inte vara medlemmar i facket. När en organisering av prekariatet tes omöjlig samtidigt som prekariatet växer blir fragmenteringen av arbetarna extra tydlig. Det råder olika problem för försörjningsstödstagare, bemanningsanställda, visstidsanställda och personer som är tillsvidareanställda. Det kan handla om att vissa individer vill få ett arbete; andra har problem med att inte kunna planera sitt liv genom att få ett nytt flexibelt arbetsschema varje vecka; medan gruppen med fast anställda har problem med övertid, arbetsrelaterad stress och stressrelaterade sjukdomar. Vilka ska få sin röst hörd; vilkas problem är mest akuta? Problemet är inte bara att dessa grupper ställs mot varandra utan även att det har lett till en splittring av arbetarrörelsen som inte längre talar med en enad röst, utan istället hörs flera separerade röster. Prekariatet leder till att det blir svårare att upprätthålla kollektivavtal.

Den neoliberala marknadsmodellen förespråkar ett klimat där de starkaste, konkurrenskraftigaste vinner. Globaliseringen har lett till ett ökat krav på flexibilitet. I Sverige fungerade förr Markus Wallenberg som en förhandlingspartner till arbetarrörelsen, i och med globaliseringen har arbetarrörelsen inte längre en förhandlingspartner. Om inte ett land är tillmötesgående mot de multinationella företagen flyttar företagen sin verksamhet till ett annat land. Därmed finns allt mindre utrymme för nationell politik som samhällets inneboende självförsvar mot de neoliberala marknadskrafterna. Därmed finns inte längre den andra rörelse mot den självreglerande marknaden som Polanyi ansåg vara essentiell. Polanyi (2012) ansåg att de nationella återregleringar var den andra rörelsen; den fria marknadsekonomin hade aldrig varit fri om det inte varit för de återregleringar som gjordes. Det primära är det faktum att Polanyi så starkt såg de nationella återregleringarna som den andra rörelsen; att man måste fråga sig huruvida det ens är möjligt för en andra rörelse att infinna sig om det inte finns möjlighet för återregleringar? Å ena sidan är det möjligt att tolka Polanyi som att alla motkraftsrörelser, vare sig det gäller medborgarrättsrörelsen eller en annan rörelse, är en del av en andra rörelse. Det är dock inte poängen i Polanyis

¹⁹ Även Hobbes åsikt om att avsaknaden av en stark suverän makt leder till ett krigstillstånd (Smith, 2006) är ett påtagligt exempel på hur en diskurs innefattande lössläppande av de fria marknadskrafterna skulle leda till a state of war.

resonemang: med hans fokus på hur samhället var tvingat till ett självförsvar för att inte gå under, utgör de nationella återregleringarna kärnan i hans resonemang kring en andra rörelse. Därmed skulle jag vilja drista mig till att säga att det kan finnas fragmenterade motkraftsrörelser, men att en stark enhetlig andra rörelse med kapacitet att formulera en enhetlig och gemensam strategi allvarligt har försvagats eftersom de gemensamma intressena inte längre är lika gemensamma till följd av globaliseringen och införandet av en neoliberal marknadsmodell. Således har införandet av flexibilitet på arbetsmarknaden inte bara lett till en fragmentering av arbetarklassen, utan också, tillsammans med globaliseringen, bidragit till ett allt mindre utrymme för de nationella återregleringar som Polanyi anser vara samhällets självförsvar. Å ena sidan är det möjligt att se det som att styrkan i den andra rörelsen avgör huruvida återregleringar är genomförbara eller inte, å andra sidan kan möjligheten för återregleringar sägas avgöra den andra rörelsens styrka. För att kunna återinföra en stark andra rörelse mot den neoliberal modellen krävs en internationellt enad fackföreningsrörelse; så att företag inte kan flytta sina investeringar från ett land till ett annat. En sådan fackföreningsrörelse ligger långt ifrån dagens verklighet.

Vi ser en framväxt av kommunitära stämningar i Europa. Till skillnad från på 1920-30 talen ser vi inte en framväxt av en stark socialdemokrati i något europeiskt land, vilket kritiken mot Jeremy Corbyn är ett bra exempel på. Däremot sker framväxande av främlingsfientliga partier med en lavinartad takt. Då så väl fascismen och nazismen som socialdemokratin växte fram ur samma kommunitära stämningar kan denna utveckling ses som problematisk när socialdemokratin idag är svag, medan de främlingsfientliga krafterna återigen blir allt starkare (Berman, 2006).

Den neoliberal marknadsmodellen förespråkar ett klimat där de starkaste, konkurrenskraftigaste vinner. Flexibilitet betyder inte flexibilitet för arbetstagaren. Den individ som vill schemalägga sin egen arbetstid har svårt att finna jobb; däremot betyder flexibilitet att arbetstagaren ska infinna sig, ofta med kort varsel, när arbetsgivaren vill att personen ska arbeta. Ofta kan det handla om att arbetsgivaren skickar ut ett sms; den som är först att svara får jobbet. Ett annat fall kan vara när en person inte har möjlighet att arbeta under några arbetspass; säger personen nej tillfrågas någon annan och individen får kanske inte tillfälle att jobba vid en annan tidpunkt istället, utan är ”bränd” för framtida arbetspass hos arbetsgivaren. Med ett sådant klimat blir en framväxt av djungelns lag på arbetsmarknaden en naturlig följd. Konsekvenserna av det faktum att en stor del av arbetsmarknaden inte har en facklig röst som företräder dem blir en fragmentering av arbetarrörelsen. Om flexibiliteten leder till en fragmentering av arbetarrörelsen, är det inte bara viktigt för neoliberalerna att behålla kravet på flexibilitet på grund av det faktum att de påstår att

flexibilitet är nödvändig på dagens arbetsmarknad, utan verkar också i sig vara ett effektivt verktyg för att försvaga arbetarrörelsen.

Den neoliberala marknadsmodellen bygger på ett system där den konkurrenskraftigaste, starkaste vinner medan de sämre anpassade till marknaden försvinner. Denna syn överensstämmer med survival of the fittest och Darwins evolutionsteori. Den sammanfaller också med det feodala samhälle som Hobbes beskriver innan det trettioåriga kriget avslutas och den suveräna staten uppkommer. Hobbes beskriver detta samhälle som ett samhälle som kännetecknas av kaos, oordning och djungelns lag. Den ena parten må vara fysiskt starkare, men den kan övervinnas av den andres list. Därmed råder aldrig säkerhet i detta samhälle. I detta samhälle råder anarki. Idag anses det inte längre råda anarki mellan stater; istället beskrivs internationella relationer allt som oftast i teorier av interdependens eller beroendeförhållanden. Hobbes ansåg den territoriella säkerheten vara det absolut viktigaste, då anarki uppstår om staten inte överlever och då kan inte staten längre garantera individens säkerhet. En avsaknad av en stark statsmakt leder till a state of nature, a state of war. Eftersom historien ofta visat att staten eller regimens överlevnad har varit viktigare än medborgarnas säkerhet har diskursen gått över till att förespråka mänskliga rättigheter över territoriell integritet. FN-systemet inkluderar numera en Responsibility to Protect diskurs²⁰ där suveräniteten får ifrågasättas och den territoriella integriteten överskridas, när en regim bryter mot mänskliga rättigheter. Inom FN-systemet går det att skönja en mänskliga rättigheters diskurs, medan det på arbetsmarknaden råder djungelns lag och anarki. Denna utveckling är högst motstridig, då arbetsmarknaden är en sådan stor del av människors vardag. Även om en individ inte vill tillhöra arbetsmarknaden tvingar samhället den att tillhöra arbetsmarknaden. Hur är det möjligt att det råder en återgång till anarki och djungelns lag inom arbetsmarknadssfären, medan mänskliga rättigheter förespråkas inom såväl FN-systemet som när det kommer till genetisk design av människor eller vid blodsutgjutelse? Frågor som lämnas över till framtida forskning är: *Varför förespråkar FN-systemet mänskliga rättigheter när arbetsmarknaden inte är en del av denna mänskliga rättigheters diskurs? Varför förespråkas Mänskliga Rättigheter inom FN-systemet? Varför förespråkas inte Mänskliga Rättigheter på arbetsmarknaden?* Slutligen går det även att diskutera frågan hur det är möjligt att organisera den fragmenterade arbetarklassen så att den inte längre förblir splittrad. Frågan som lämnas vidare till framtida forskning är därmed *Hur kan systemet göras om för att innefatta prekariatet? Är det möjligt att göra om systemet så länge som flexibiliteten leder till arbetarrörelsens splittring?*

²⁰ Däremot kan inte denna diskurs användas gentemot säkerhetsrådets permanenta medlemmar eller deras allierade, då de permanenta medlemmarna har vetorätt. Däremot är vetorätten inom FN-systemet ett primärt ämne för debatt, vilket står utanför denna uppsats fokus.

6. Referenslista²¹

Bailey, J. (2013). Guy Standing, The Precariat: The New Dangerous Class. *Journal of Industrial Relations*, 55 (3), 461-465. doi: 10.1177/0022185613482230

Berman, S. (2006). *The Primacy of Politics- Social Democracy and the Making of Europe's Twentieth Century*. New York: Cambridge University Press.

Bernhardt, V. (Red.) (2012). *Skitliv*. Stockholm: Atlas.

Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber AB.

Buzan, B., Wæver, O. & de Wilde, J. (1998). *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder: Lynne Rienner.

Devetak, R., Burke, A., George, J. (Ed.) (2012). *An Introduction to International Relations*. New York: Cambridge University Press.

Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H. & Wängnerud, L. (2007). *Metodpraktikan- Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts Juridik AB.

Fahlgren, M. (2015, 16 mars). 500 göteborgare fick lägenhet med kommunalt kontrakt. *Vårt Göteborg*. Tillgänglig:
http://www.vartgoteborg.se/prod/sk/vargotnu.nsf/1/bostad,500_goteborgare_fick_lagenhet_med_kommunalt_kontrakt (2016-01-05)

Fridell, Folke. (1946). *Död Mans Hand*. Stockholm: Federativs.

Gilje, N. & Grimen, H. (2007). *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*. Göteborg: Daidalos AB

Hettne, B. (2009). *Thinking About Development*. London: Zed Books LTD.

Hobbes, T. (1651). *Leviathan or the Matter, Forme, & Power of a Common-wealth Ecclesiasticall and Civill*. London: Andrew Crooke

²¹ Denna lista inkluderar endast de källor som inte är fullständigt angivna i fotnoter eller bilagor.

Hobbes, T. (1909). Relations Among Sovereigns. I P. Williams, D.M. Goldstein & J.M. Shafritz (Red.), *Classical Readings and Contemporary Debates in International Relations* (ss. 49-52). Boston: Wadsworth.

Johansson, A. (2015). "Alltså det är ju solidaritet" *En studie av facklig ideologi och förhållningssätt till prekär arbetskraft*. (Masteruppsats). Göteborg: Institutionen för Sociologi och Arbetsvetenskap, Göteborgs Universitet.

Kuhn, T. (1970). *The structure of scientific revolutions*. London: The University of Chicago Press.

König, J. (2014). *Prekariatet som klass? – En kvalitativ undersökning om klassmedvetande och ekonomiska strukturer*. (Kandidatuppsats). Lund: Sociologiska Institutionen, Lunds Universitet.

Latour, B. (1988). *Science in Action- How To Follow Scientists and Engineers Through Society*. Cambridge: Harvard University Press.

Lindberg, I. & Neergaard, A. (Red.). (2013). *Bortom Horisonten- Fackets vägval i globaliseringens tid*. Stockholm: Premiss Förlag.

Lumpenproletariat. (u.å.). I *MIA: Encyclopedia of Marxism*. Hämtad 2016-01-03 från <https://www.marxists.org/glossary/terms/l/u.htm>

Migrationsverket. (2015). *Anställa en bärplockare*. Hämtad 2016-01-03 från <http://www.migrationsverket.se/Andra-aktorer/Arbetsgivare/Sarskilda-regler-for-vissa-yrken-och-lander/Barplockare.html>

Morgenthau, H.J. (1973). Six Principles of Political Realism. I P. Williams, D.M. Goldstein & J.M. Shafritz (Red.), *Classical Readings and Contemporary Debates in International Relations* (ss.57-62). Boston: Wadsworth.

Olofsdotter, G. (2008). *Flexibilitetens främlingar- om anställda i bemanningsföretag* (Doktorsavhandling, Mid Sweden University Doctoral Thesis 47). Sundsvall: Mid Sweden University.

Olofsdotter, G. & Augustsson, G. (2008). Uthyrda konsulter från bemanningsföretag: Främling eller outsider? *Arbetsmarknad & Arbetsliv*, 14(4), 11-25.

Peoples, C. & Vaughan-Williams, N. (2015). *Critical Security Studies- An introduction*. Abingdon: Routledge.

Polanyi, K. (2012). *Den stora omdaning*. Lund: Arkiv Förlag
SFS 1986:223. *Förvaltningslag*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 1997:238. *Lagen om arbetslöshetsförsäkring*. Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet.

Smith, S. [YaleCourses]. (2008, 21 september) (filmad 2006). 12. *The Sovereign State: Hobbes' Leviathan*. [Videofil]. Hämtad 2016-02-09 från <https://www.youtube.com/watch?v=Y3S1uqgGfB4>

Smith, S. [YaleCourses]. (2008, 21 september) (filmad 2006). 13. *The Sovereign State: Hobbes' Leviathan*. [Videofil]. Hämtad 2016-02-09 från <https://www.youtube.com/watch?v=oE1eU4Ilgdo>

Smith, S. [YaleCourses]. (2008, 21 september) (filmad 2006). 14. *The Sovereign State: Hobbes' Leviathan*. [Videofil]. Hämtad 2016-02-09 från <https://www.youtube.com/watch?v=lyZJ11DULNw>

Standing, G. (2013). *Prekariatet- den nya farliga klassen*. Göteborg: Daidalos

Steans, J., Pettiford, L., Diez, T. & El-Anis, I. (2010). *An Introduction to International Relations Theory- Perspectives and Themes*. Harlow: Pearson Education Limited.

Sundström, E. (2014). *Europeiskt skitliv. Om en osäker europeisk arbetsmarknad* (Arena Idé, Juli 2014) . Stockholm: Arena Idé

Utbildningsradion. (Producent). 2013. *En bok, En författare: Prekariatet*. TV-intervju. Sverige: Sveriges Utbildningsradio AB.

Walz, K. N. (1988). The Origins of War in Neorealist Theory. I P. Williams, D.M. Goldstein & J.M. Shafritz (Red.), *Classical Readings and Contemporary Debates in International Relations* (ss.63-73). Boston: Wadsworth.

Bilagor

Bilaga 1: Informanterna

Gustavsson, Marcus: Ordförande i Vision Göteborg och ordförande för TCO Göteborg. Gustavsson är dock anställd av Göteborgs Stad.

Haglund, Claes/ Aronsson, Jennifer. Haglund har arbetat på Stadsmissionen i 9 år. De senaste 5, 5 åren har han arbetat med hemlöshet, varav de senaste 3, 5 åren inom Crossroads som sysslar med EU-medborgare och tredjelandsmedborgare. Jennifer Aronsson studerar till jurist och gör sin praktik på Crossroads.

Hurtig, Joachim har jobbat på ABF i 18 år där han sysslar med fackliga och politiska frågor. Hurtig talar ur ett LO-perspektiv och om LO-facken, vilket informanten anser viktigt att påpeka då tjänstemannafacken organiserar fler medlemmar än LO.

Jonzén, Sara har arbetat som socionom sedan 2004. Mestadels har hon arbetat inom socialtjänsten. Sedan maj i år har hon arbetat som första socialsekreterare i Göteborg.

Nilsson, Anders: Tidigare ombudsman för LO. I 10 års tid var Nilsson chef för LO Göteborg. De senaste 6 åren har Nilsson varit stadssekreterare för socialdemokraterna i kommunstyrelsen. Innan Nilsson arbetade inom LO var han facklig företrädare för Kommunal och han har en akademisk bakgrund med sociologi och statsvetenskap som huvudområden. I 10 års tid har Nilsson arbetat med Tankesmedjan inom ABF och han skriver ledare för tidskriften Ny Tid.

Nordvall, Maria jobbar som personlig handläggare, försäkringsutredare, på Försäkringskassan i Göteborg. På Försäkringskassan har Maria arbetat sedan 2006. Tidigare har hon arbetat som socialsekreterare och på Arbetsförmedlingen.

Svensson, Jan har arbetat på Stadsledningskontoret i Göteborg i 13 år. Här arbetar han med försörjningsstödsfrågor. Tillsammans med kollegor arbetar Svensson med arbetsmarknadsfrågor. Innan Svensson började arbeta på Stadsledningskontoret har han arbetat som såväl socialchef som socialsekreterare.

Bilaga 2: Frågeguide 1

Frågeguide för informanterna från ABF, LO och TCO

Berätta kortfattat om Din bakgrund/yrkeskarriär.

Hur utformar Ni Er kamp för bättre arbetsvillkor? Vilka metoder använder Ni Er av för att förstärka förhandlingspositionen? Vilka medel/metoder brukar Ni använda i förhandlingarna?

Hur definierar Du prekariatet? Anser Du att prekariatet/denna grupp är på framväxt i Sverige?

Vilka konsekvenser har prekariatet på fackets förhandlingsposition/ fackets gemensamma kamp?

Riskerar prekariatet att splittra arbetarrörelsen enligt Dig?

Tror Du att det finns en samhällsrisk i det faktum att prekariatet som grupp eftersträvar tillsvidareanställning medan arbetare som har tillsvidareanställning arbetar och lever under "maskinliknande" villkor?

Ev. Följdfrågor:

- Anser Du att det här ger en risk för ökade spänningar inom arbetarklassen/mellan arbetarklassen och prekariatet?
- Vad anser Du att sådana ökade spänningar kan leda till?
- Vilka konsekvenser får sådana spänningar på fackets kamp?

Finns det en risk med ett ökat fokus på prekariatet att arbetarklassens behov inte tillgodoses? Finns det en risk att prekariatet ökar arbetarklassens utsatthet? Tvärtom: att arbetarklassens behov gör att prekariatets behov inte tillgodoses?

Vad är Din åsikt om att individer med försörjningsstöd inte har en facklig röst som representerar dem? Anser Du att det finns en möjlighet för en sådan facklig röst i framtiden? Varför/ varför inte?

Följdfrågor

- Vad är möjligheterna för en sådan när dessa individer inte tillhör en specifik sektor (Metall, Handels, etc.)?
- Vilka positiva/negativa konsekvenser skulle det få om de fick en facklig röst? För prekariatet själva samt för fackets verksamhet?

Anser Du att motkraftsrörelsen mot de neoliberala marknadskrafterna idag är enhetlig eller fragmenterad? Varför? Om inte, hur tror Du motkraftsrörelsen kommer att se ut i framtiden, om det existerar någon?

Vad är möjligheterna för en enhetlig andra rörelse/ motkraft mot det neoliberala paradigmet om det inte finns en enhetlig klasskamp?

Vad är Din syn på motsättningarna i en alltmer fragmenterad arbetsmarknad där personer befinner sig i olika prekära situationer och vilken roll ser Du för facket i denna?

Vad är Din åsikt om djungelns lag och allas kamp mot alla på arbetsmarknaden? Vilken roll spelar idealtyper/kategoriseringar (Weber)?

Tror Du att en säkerhetsisering av arbetarnas villkor i likhet med en säkerhetsisering av exempelvis terrorism är viktig? Vilken roll kan en säkerhetsisering spela? Är en sådan möjlig i praktiken?

Bilaga 3: Frågeguide 2

Frågeguide till Stadsledningen, Socialförvaltningen, Crossroads/Stadsmissionen samt delvis till Försäkringskassan

Berätta kortfattat om Din bakgrund/yrkeskarriär.

Hur definierar Du prekariatet? Anser Du att prekariatet/denna grupp är på framväxt i Sverige?

Vad är Din åsikt om att individer med försörjningsstöd inte har en facklig röst som för deras talan, så som arbetare har mot arbetsgivare i.o.m. facket? D.v.s. att de inte har något stöd gentemot Socialförvaltningen när Ni/ de beslutar om försörjningsstöd?

Anser Du att det finns en möjlighet för en sådan facklig röst i framtiden? Varför/ varför inte?

Ev. Följdfrågor

- Vad är möjligheterna för en sådan när dessa individer inte tillhör en specifik sektor (Metall, Handels, etc)?
- Vilka positiva/negativa konsekvenser skulle det få om de fick en facklig röst?

Anser Du att det finns en intresseorganisation som värnar om denna gruppens intressen?

Följdfråga till Stadsmissionen:

- Anser Du att ni har tillräcklig makt för att värna om gruppens intressen? Har Ni lika stor makt som fackföreningarna?
- Om inte vad skulle krävas för förändring för att Ni ska få en sådan makt?

Följdfråga till Socialen & Försäkringskassan

- Vad blir konsekvenserna för Din yrkesgrupp att dessa individer inte har någon som värnar om deras rätt gentemot Era beslut?

Anser Du det felaktigt att facket endast kan bedriva sina medlemmars talan gentemot arbetsgivaren och inte gentemot Socialen/Försäkringskassan?

Anser Du att motkraftsrörelsen mot de neoliberala marknadskrafterna idag är enhetlig eller fragmenterad? Varför? Om inte, hur tror Du motkraftsrörelsen kommer att se ut i framtiden, om det existerar någon?

Vad är möjligheterna för en enhetlig andra rörelse/ motkraft mot det neoliberala paradigmet om det inte finns en enhetlig klasskamp?

Vad är Din syn på motsättningarna i en alltmer fragmenterad arbetsmarknad där personer befinner sig i olika prekära situationer och vilken roll ser du för socialförvaltningen/stadsmissionen i denna?

Anser Du att det råder en djungelns lag och allas kamp mot alla på arbetsmarknaden? Vilken roll spelar idealtyper/kategoriseringar (Weber)?

Tror Du att en säkerhetsisering av arbetarnas villkor i likhet med en säkerhetsisering av exempelvis terrorism är viktigt? Vilken roll kan en säkerhetsisering spela? Är en sådan möjlig i praktiken?

Riskerar prekariatet att splittra arbetarrörelsen enligt Dig?

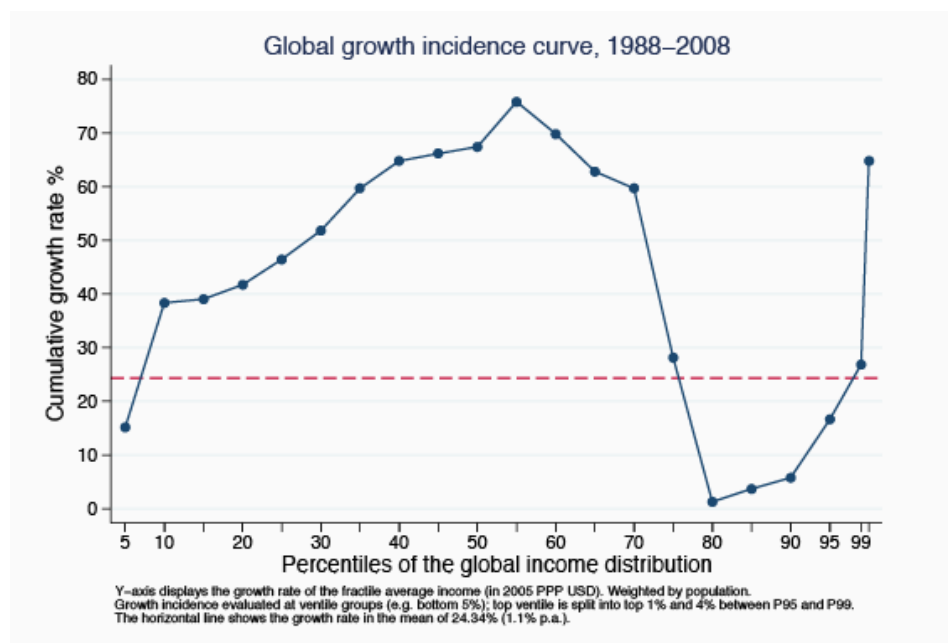
Tror Du att det finns en samhällsrisk i det faktum att prekariatet som grupp eftersträvar tillsvidareanställning medan de arbetare som har tillsvidareanställning arbetar och lever under "maskinliknande" villkor?

Följdfrågor:

- Anser Du att det här ger en risk för ökade spänningar inom arbetarklassen/mellan arbetarklassen och prekariatet?
- Vad anser Du att sådana ökade spänningar kan leda till?
- Vilka konsekvenser får sådana spänningar på fackets kamp?

Finns det en risk med ett ökat fokus på prekariatet att arbetarklassens behov inte tillgodoses? Finns det en risk att prekariatet ökar arbetarklassens utsatthet? Tvärtom: att arbetarklassens behov gör att prekariatets behov inte tillgodoses?

Bilaga 4: Diagram

Diagrammet är ursprungligen publicerat i Lakner, C. & Milanovic, B. (2013). “Global Income Distribution”, *World Bank Policy Research Working Paper* [6719].

Nilsson för sitt resonemang utifrån det här diagrammet, samt den rapport han har bett mig läsa innan intervjun, där diagrammet förekommer (Nilsson, A. & Nyström, Ö. (2014). *Istället för valanalys*. Göteborg: Tankeverksamheten). Det vore problematiskt att dölja diagrammet för läsaren, då Nilssons åsikter utgår ifrån det. Av detta skäl väljer jag att publicera diagrammet som bilaga.

I diagrammet är samtliga inkomsttagare i världen indelade i tjugondelar. Den första punkten visar de 5 % som har lägst inkomster globalt sett, nästa punkt visar nästkommande 5 %, o.s.v. Slutligen visas även den rikaste 1-procenten. Diagrammet redovisar dock inte inkomster utan istället hur mycket inkomsten har ökat för respektive percentil mellan åren 1988-2008. Eftersom Piketty använder västeuropeiska länder för sin analys anser Nilsson att Lakners och Milanivics diagram är mer representativt. Eftersom det resonemang Nilsson för utifrån diagrammet handlar om en solsida respektive en skuggsida, vilket även Piketty talar om, väljer jag att i rapporten jämföra Nilssons resonemang med Pikettys. Anledningen till ett sådant val är att underlätta för läsaren då Pikettys forskning är mer allmänt känd.

De största inkomstökningarna globalt sett har ägt rum mellan den 35:e och den 70:e percentilen. Dessa människor befinner sig i den mittersta tredjedelen av den globala inkomstfördelningen. 90 % av dessa människor tillhör asiatiska tillväxtekonomier. Med andra ord har levnadsstandarden i delar av Asien höjts rejält. Däremot ser vi en störtdykning mellan den 75:e och 80:e percentilen. Denna

störtdykning går att återfinna i västvärlden, där reallönerna för den nedre halvan av inkomstskalan i västvärlden i stort sett inte har ökat någonting under de tjugo år som diagrammet redovisar för. Däremot ser vi en ökning av inkomsterna för de rikaste 5 %, där inkomstökningen för den rikaste 1-procenten sker i lavinartad takt. Slutsatsen av detta diagram är att lönerna i de asiatiska tillväxtländerna har ökat rejält. Likaså ökar lönerna för den rikaste procenten, däremot har reallöneutvecklingen i västvärlden för den nedre halvan av inkomstskalan i stort sett inte ökat någonting under de aktuella tjugo åren. (Nilsson & Nyström, 2014)